

**КУ «ЦПРПП»
Новомосковської міської ради**

**Діагностичні мінімуми в закладах освіти
Психологічний інструментарій**

Новомосковськ 2023

Методичний посібник підготувала психолог Комунальної установи «Центру професійного розвитку педагогічних працівників» Новомосковської міської ради – Олена Дударева.

Посібник ґрунтується на психологічному інструментарії складеного методистами-психологами Дніпропетровського обласного методичного центру практичної психології і соціальної роботи - Мушинським В. П., завідувачем центром; Морозовою Л.А., методистом з питань практичної психології; Савельєвою Н.В., методистом з питань соціальної роботи.

У методичному посібнику запропонована система психодіагностичних мінімумів як один з можливих варіантів діагностичної роботи соціально-психологічної служби закладів освіти. Кожен мінімум містить набір методик для групового або індивідуального обстеження. Запропонована форма роботи дозволяє здійснювати моніторинг психологічного здоров'я та психосоціального розвитку здобувачів освіти і своєчасно виявляти проблеми в розвитку дітей і підлітків.

Посібник адресований практичним психологам та соціальним педагогам.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ І. ДІАГНОСТИЧНІ МЕТОДИ ДЛЯ ЗДО

РОЗДІЛ ІІ. ДІАГНОСТИЧНІ МЕТОДИ ДЛЯ ЗЗСО

ВСТУП

На кожному етапі дорослішання стоїть *конфлікт*, вирішення якого дозволяє перейти на новий щабель.

За Е. Еріксоном існує 8 стадій психосоціального розвитку (стадій розвитку особистості):

1. «Дитинство» (від народження до 1,5р.);
2. «Раннє дитинство» (1,5р. – 3р.);
3. «Дошкільний вік» (3р. – 6р.);
4. «Шкільний вік» (6р. – 12р.);
5. «Юність» (12р. – 18р.);
6. «Молодість» (18р. – 40р.);
7. «Зрілість» (40р. – 65р.);
8. «Старість» (від 65р.).

Методичних інструментів, орієнтованих на діагностику психосоціального розвитку особистості, створено безліч.

До числа найбільш популярних можуть бути віднесені такі широко відомі методичні інструменти як:

- різні проектні методики для вивчення мотиваційної сфери і спрямованості особистості;
- методики вивчення міжособистісних і між групових відносин ,соціометрія;
- методики вивчення темпераменту і характеру;
- лідерських та комунікативних здібностей та ін.

В цьому посібнику ми розглянемо діагностичні методики, які можна використовувати на перших чотирьох стадіях психосоціального розвитку особистості («раннє дитинство» - «юність»).

РОЗДІЛ І. ДІАГНОСТИЧНІ МЕТОДИ ДЛЯ ЗДО

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ

АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ «Чи готова ваша дитина до вступу в ЗДО?»

(Севостьянова Е.О. Дружна сімейка: Програма адаптації дітей до ДОУ. - М.: ТЦ Сфера, 2006)

ПІБ дитини _____

Дата народження _____ Скільки повних років _____

Який настрій переважає у дитини останнім часом в домашній обстановці?

Бадьорий, урівноважений - 3 бали

Нестійкий - 2 бали

Пригнічений - 1 бал

Як Ваша дитина засинає?

Швидко, спокійно (до 10хв.) - 3 бали

Довго не засинає - 2 бали

Неспокійно - 1 бал

Чи використовуєте Ви додаткові дії при засинанні дитини (заколювання, колискові і ін.)?

Так - 1 бал

Ні - 3 бали

Яка тривалість денного сну дитини?

2 години - 3 бали

1 година - 1 бал

Який апетит у Вашої дитини?

Хороший - 4 бали

Вибірчий - 3 бали

Нестійкий - 2 бали

Поганий - 1 бал

Як відноситься Ваша дитина до висадження на горщик?

Позитивно - 3 бали

Негативно - 1 бал

Чи проситься Ваша дитина на горщик?

Так - 3 бали

Ні, але буває сухий - 2 бали

Немає і ходить мокрий - 1 бал

Чи є у Вашої дитини негативні звички?

Смокчепустушку, смокчепалець, розгойдується (вказати інше) –

Так - 1 бал

Ні - 3 бали

Чи цікавиться дитина іграшками, предметами побуту і в новій обстановці?

Так - 3 бали

Іноді - 2 бали

Ні - 1 бал

Чи виявляє дитина цікавість до дій дорослих?

Так - 3 бали

Іноді - 2 бали

Ні - 1 бал

Як Ваша дитина грає?

Уміє грати самостійно - 3 бали

Не завжди - 2 бали

Не грає сам - 1 бал

Які взаємини з дорослими?

Легко йде на контакт - 3 бали

Вибірково - 2 бали

Важко - 1 бал

Які взаємини з дітьми?

Легко йде на контакт - 3 бали

Вибірково - 2 бали

Важко - 1 бал

Як відноситься до занять: уважна, посидюча, активна?

Так - 3 бали

Не завжди - 2 бали

Ні - 1 бал

Чи є у дитини упевненість у собі?

Є - 3 бали

Не завжди - 2 бали

Ні - 1 бал

Як переносить дитина розлуку з близькими?

Переносить легко - 3 бали

Переносить важко - 1 бал

Чи є у дитини емоційна прихильність до кого-небудь з дорослих?

Є - 1 бал

Ні - 3 бали

Прогноз адаптації : 55 - 40 балів - готовий до вступу в ЗДО;

39 – 24 бали - умовно готовий;

23 – 16 балів - неготовий до вступу в ЗДО.

МЕТОДИКА «СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ДИТИНОЮ» (Б.С. Волков, Н.В. Волкова)

Спостереження проводять індивідуально за кожною дитиною. При цьому використовують наступні критерії:

1. Як поводить ся дитина за ситуації, коли необхідно швидко діяти:
  - а) легко включається в роботу;
  - б) активно діє;
  - в) діє спокійно, без зайвих слів;
  - г) боязко, невпевнено.
2. Як реагує дитина на зауваження педагога :
  - а) говорить, що більше так не буде, але через деякий час поступає також;
  - б) не слухає або поступає по-своєму;
  - в) вислуховує мовчки;
  - г) мовчить, скривджений, переживає.
3. Як розмовляє дитина з іншими дітьми в значущих для нього ситуаціях:
  - а) швидко, з жаром, але прислухається до висловлювання інших;
  - б) швидко, з пристрастю, але не слухає;
  - в) повільно, спокійно, але упевнено;
  - г) з великою невпевненістю.
4. Як поводить ся в незвичній обстановці:
  - а) легко орієнтується, проявляє активність;
  - б) активний, проявляє підвищену збудливість;
  - в) спокійно розглядає оточення;

г) боязкий, розгублений.

Критерії: якщо виявляється, що в більшості випадків для дитини характерні реакції типу а), то можна говорити про переважання у нього рис сангвініка; б) - холерика; в) - флегматика; г) - меланхоліка.

АНКЕТА ОЦІНКИ ТИПУ ТЕМПЕРАМЕНТУ

((Г. П. Лаврентьева, Т. М. Титаренко, в модифікації С. В. Зверевой)

(Консилиум - рішення шкільних проблем: нормативно-правові документи, психодіагностичні матеріали / авт.-сост. О. Б. Григорьева та ін. - Волгоград: учитель, 2009)

Інструкція: Шановані батьки! Прочитайте пропонувані нижче твердження і у відповідному стовпчику відмітьте знаком "+" ті, які мають безпосереднє відношення до вашої дитини:

- якщо такої якості немає - у стовпчику 1;
- якщо якість слабо виражена - у стовпчику 2;
- якщо виражено середньо - у стовпчику 3;
- якщо виражено помірно сильно - у стовпчику 4;
- якщо дуже сильно виражено - у стовпчику 5.

Тест

№	Твердження	1	2	3	4	5
1	Любить шум і метушню навколо себе					
2	Дуже потребує близьких, які могли б його підтримати					
3	Нерідко знервований чимось, збуджений, неспокійний					
4	Швидких відповідей на будь-які питання від нього не чекайте					
5	Діти вважають його веселими					
6	Соромиться заговорювати з новими людьми					
7	Любить роботу, яку потрібно робити швидко					
8	Частіше мовчить в товаристві дітей					
9	Не проти похвастати, прикрасити що-небудь					
10	Не любить шумних ігор, віддає перевагу самоті					
11	У нього часто міняється настрої					
12	Уміє довго грати або виконувати завдання, не відволікаючись					
13	Легко перемикається з однієї дії на іншу					
14	Його легко засмутити					
15	Часто не може усидіти на місці					
16	Довше за інших зберігає працездатність, не втомлюється					
17	Вірить в себе, легко переносить невдачі					
18	Швидко втомлюється, відключається, перестає слухати					
19	Нетерплячий і незібраний, погано переносить очікування					

20	Віддає перевагу копіткій роботі, що не вимагає швидких реакцій					
----	--	--	--	--	--	--

Обробка результатів

Необхідно підрахувати суму балів за кожним типом темпераменту відповідно до наступного ключа:

- Сангвінік - 1, 5, 9, 13, 17;
- Меланхолік - 2, 6, 10, 14, 18;
- Холерик - 3, 7, 11, 15, 19;
- Флегматик - 4, 8, 12, 16, 20.

Далі необхідно визначити процентне співвідношення кожного типу темпераменту. Для цього підраховується загальна сума балів по усіх чотирьох типах, що відповідає 100 %. Потім підраховується відсотковий вміст кожного типу темпераменту.

Якщо відсотковий вміст якого-небудь темпераменту складає 40 % і більш - цей тип домінує; 30 - 35 % - цей тип яскраво виражений; 20 - 29 % - якості темпераменту досить виражені і їх потрібно враховувати; 20 % і менш - якість слабо виражена; 10 % і менш - якість не враховується.

СОЦИОМЕТРИЧЕСКАЯ МЕТОДИКА «ДВА БУДИНОЧКИ»

(Смирнова Е.О. Міжособові стосунки дошкільників : діагностика, проблеми, корекція / Е.О. Смирнова, В. М. Холмогорова. - М.: ВЛАДОС, 2005)

Мета: дослідження структури міжособових стосунків в групі дітей.

Для проведення методики необхідно приготувати аркуш паперу, на якому намальовано два будиночки. Один з них - великий красивий, червоного кольору, а інший - маленький, непоказний, чорного кольору.

Інструкція: Психолог показує дитині обидві картинки і говорить: "Подивися на ці будиночки. У червоному будиночку багато різних іграшок, книжок, а в чорному - іграшок немає. Уяви собі, що червоний будиночок належить тобі, і ти можеш запрошувати до себе усіх, кого хочеш. Подумай і скажи, кого з дітей своєї групи ти б запросив до себе в червоний будиночок. А кого із дітей своєї групи поселив би в чорний будиночок".

Після інструкції психолог відмічає в протоколі тих дітей, яких дитина бере до себе в червоний будиночок, і тих, кого вона хоче поселити в чорний будиночок. Після закінчення бесіди можна запитати у дитини, чи не хоче вона когось поміняти місцями, чи не забула кого-небудь.

Обробка і інтерпретація

В результаті цієї процедури кожна дитина в групі отримує певну кількість позитивних і негативних виборів з боку своїх однолітків.

Відповіді дітей (їх негативні і позитивні вибори) заносяться в спеціальний протокол - матрицю виборів:

ПІБ	Юрко Г.	Борис М.	Інна С.	Света Д.	Коля П.
Юрко Г.		+		-	-
Борис М.	+		+		+
Інна С.		+		-	-
Света Д.	-				
Коля П.	-	+	-	-	
К-ть "+"	1	3	1	0	1
К-ть " - "	2	0	1	3	2

Сума негативних і позитивних виборів, отриманих кожною дитиною, дозволяє виявити її положення в групі (соціометричний статус). Можливі декілька варіантів соціометричного статусу:

- ◆ Популярні («зірки») - діти, що отримали найбільшу кількість (більш 4-х) позитивних виборів;
- ◆ Ті, кому віддається перевага - діти, що отримали 1-4 позитивних вибори;
- ◆ Ігноровані - діти, що не отримали ні позитивних, ні негативних виборів (вони залишаються як би непоміченими своїми однолітками);
- ◆ Відкидані - діти, що отримали в основному негативні вибори.

При аналізі результатів методики важливим показником є також взаємність виборів дітей. Найбільш благополучними вважаються випадки взаємних виборів. На підставі відповідей дітей складається соціограма групи, де досить чітко видно структуру міжособових стосунків. Часто використовують такі символи як трикутник (для хлопчиків) і круг (для дівчаток).

АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ

(Діагностика психічних станів дітей дошкільного віку : Навчально-методичний посібник. Сост. С. В. Велиева. - СПб: Мова, 2007.)

Інструкція: Шановані батьки! Ця анкета спрямована на **виявлення ознак нервово-психічної напруги у дітей**. Прочитайте уважно запропоновані твердження. Відмітьте на бланку-опитувачі номери тих тверджень, які характерні для вашої дитини.

БЛАНК

1. Гризе нігті	21. Грає з якою-небудь частиною тіла
2. Смокче палець	22. Буває, замріється, і витає «у хмарах»
3. Поганий апетит	23. Не уміє зосередитися
4. Засинає повільно і важко	24. Дуже тривожний
5. Спить неспокійно	25. Занадто соромливий
6. Встає неохоче	26. Боїться темряви
7. Скаржиться на головні болі	27. Боїться самотності
8. Скаржиться на болі в животі	28. Боїться тварин
9. Іноді буває блювота	29. Боїться шуму
10. Часто буває запаморочення	30. Боїться чужих людей
11. Заїкається	31. Боїться висоти
12. Надмірно потіє	32. Буває нетримання сечі
13. Червоніє, блідне	33. Часто смикає рукою, плечем
14. Легко лякається	34. Псує речі
15. Часто тремтить від хвилювання, збудження	35. Дуже образливий
16. Часто плаче	36. Надмірно голосно відповідає на питання
17. Часто моргає	37. Насилу включається в роботу
18. Бувають напади злості	38. Метушливий, багато зайвих рухів
19. Надмірно рухливий	39. Нетерплячий, не може чекати
20. Буває нетримання стільця	40. Дуже тихо говорить

Обробка і інтерпретація отриманих результатів

Підраховується загальна кількість відмічених номерів. Отриману суму балів необхідно розділити на 40 і помножити на 100 %.

Від 0 до 30 % - слабка міра нервово-психічної напруги;

Від 30 до 50 % - виражена нервово-психічна напруга;

50 % і більше - висока міра нервово-психічної напруги.

МЕТОДИКА «КАКТУС»

(Діагностика психічних станів дітей дошкільного віку : Навчально-методичний посібник.
Сост. С. В. Велиева. - СПб: Мова, 2007.)

Методика призначена для роботи з дітьми старше за 3 роки.

При проведенні даної методики **досліджується емоційно-особистісна сфера дитини**. З її допомогою можна визначити, чи схильна дитина до агресії, наскільки вона інтенсивна і на що спрямована.

Для проведення методики необхідно підготувати на кожну дитину по одному аркушу паперу і олівця. В ідеалі дослідження проводиться наодинці з психологом, але при відсутності такої можливості заняття може бути і груповим.

Отже, всім роздають «інструменти». Оскільки називається методика «Кактус», то і намалювати кожна дитина повинна саме цю рослину. Причому ніяких питань дорослому задавати не можна, підказок і пояснень бути не повинно. Малюк повинен зобразити кактус таким, яким він його представляє. Можливо, він і не зовсім знає, як той виглядає, однак саме в цьому і полягає суть такого дослідження.

При проведенні діагностики випробуваному видається аркуш паперу форматом А4 і простий олівець. Можливий варіант з використанням кольорових олівців восьми «люшеровських» кольорів, тоді при інтерпретації враховуються відповідні показники тесту Люшера.

Інструкція: «На аркуші паперу намалюй кактус - таким, яким ти його собі уявляєш». Питання та додаткові пояснення не допускаються.

Додаткові питання. Після того як малюнок буде готовий, психолог задає дитині додаткові питання, щоб зуміти правильно інтерпретувати отримані результати. Це допоможе більш ясно побачити всю картину: Домашній кактус на зображенні або дикий? Чи можна його помацати? Чи сильно він колючий? Подобається чи цьому кактусу, коли його поливають і удобрюють, доглядають за ним? Чи живе якась інша рослина по сусідству з кактусом? Якщо так, то яка? Яким він буде, коли підросте? Як зміняться його голки, відростки, зріст?

Інтерпретація результатів: Висновки роблять і на основі малюнка, і на основі відповідей дитини. При цьому, розглядаючи зображення, беруть до уваги і такі деталі, як: сила натиску на олівець; розташування кактуса на аркуші; розмір зображення; характеристики ліній.

Методика «Кактус» дозволяє виявити наступні якості особистості дитини:

Імпульсивність. Про її наявність кажуть сильний натиск на пишучий інструмент і уривчасті лінії.

Агресивність. Про неї в першу чергу, як можна здогадатися, кажуть голки, особливо якщо їх багато. Високий ступінь агресивності має місце бути, якщо вони довгі, сильно стирчать в різні боки і розташовані близько один до одного.

Егоцентризм (інакше - прагнення бути лідером у всьому). Про наявність даної якості у дитини свідчить великий розмір малюнка і розташування його в самому центрі листа.

Відкритість, демонстративність. Про це дозволяє судити деяка химерність форм на малюнку і виступаючі відростки на кактусі.

Обережність і скритність. На малюнку дитини, яка володіє такими якостями, можна буде помітити зигзаги безпосередньо всередині рослини або по його контуру.

Оптимізм. Про нього нам розкажуть яскраві кольори, якщо в роботі були використані кольорові олівці, або просто «щасливий» кактус з життєрадісною усмішкою.

Тривожність. Ця якість відбивається на зображенні у вигляді переривчастих ліній, внутрішньої штрихування. Якщо застосовувалися кольорові олівці, то тут будуть переважати темні кольори.

Жіночність. Про неї можна говорити, якщо на малюнку є м'які форми і лінії, квіти і всілякі прикраси - все, що так подобається істинним леді.

Екстравертність. Люди, що мають цю якість, дуже товариські. Так і кактус у дитини-екстраверта буде оточений іншими рослинами.

Інтровертність. Ця якість має зовсім протилежну характеристику. Відповідно, кактус на аркуші буде тільки один.

Тяга до домашньої захисту. При наявності у дитини почуття сімейної спільності на малюнку може бути зображений кактус у квітковому горщику, Тобто, прагнення до домашньої захисту, почуття сімейної спільності - наявність квіткового горщика на малюнку, зображення домашнього кактуса.

Відчуття самотності. Про його наявність говорить пустельний, дикоростучий кактус.

ТЕМАТИЧНІ МАЛЮНКИ «МІЙ ВИХОВАТЕЛЬ» І «МОЯ СІМ'Я»

(Тестування дітей / Автор-укладач В. Богомолів. - Ростов н/Д : Фенікс, 2003)

Методики призначені для дітей 4-7 років.

Матеріал: листи паперу різного кольору, фарби.

Процедура обстеження: до початку малювання дитині дають різноколірні листи паперу (сірий, коричневий, зелений, червоний, жовтий, фіолетовий, синій, чорний) і пропонують сказати, який колір із запропонованих найбільше подобається, а який найбільше не подобається. Якщо дитина утруднюється назвати один колір, то йому можна запропонувати вибрати два відповідні кольори. Після цього знову дають такі ж листи паперу, на зворотному боці будь-якого з яких пропонують намалювати малюнок на ту або іншу тему. Якщо малюнок виконується на аркуші паперу того кольору, який подобається, то це свідчить про позитивне відношення, якщо того кольору, що не подобається - про негативне відношення, якщо на листі якогось іншого кольору - про нейтральне відношення.

Оцінка результатів

Тематичний малюнок «Мій вихователь»

1) прояв відношення до вихователя: старанність або недбалість малюнка, задоволення або небажання малювати, використання фарб, місце розташування в загальній композиції, ретельність промальовування ліній, міра наближеності або віддаленості від дітей;

2) сприйняття дитиною різних сторін діяльності вихователя. Звертається увага на сюжети і зміст малюнків, на те, яким видам діяльності вихователя віддається перевага;

3) мотивація вибору вихователя в малюванні. Порівнюються мотиви відношення дітей до вихователя;

4) колір аркуша паперу, на якому виконаний малюнок (подобається, не подобається).

Тематичний малюнок «Моя сім'я»

1) реальні і уявні члени сім'ї;

2) зміст малюнків: портрети, зображення спільної діяльності, взаємодії дитини з найулюбленішою людиною, зображення професійно-трудова діяльності дорослих, зображення побутової праці, зображення відпочинку і розваг;

3) статевих відмінності відносно дошкільників до членів сім'ї (чиї образи частіше зустрічаються в малюнках дівчаток і хлопчиків);

4) процес малювання: захопленість або байдужість до зображуваного, старанність, акуратність або недбалість при зображенні членів сім'ї;

- 5) словесних коментарів до малюнка;
 6) колір аркуша паперу, на якому виконаний малюнок (подобається, не подобається)

СОЦІОМЕТРИЧНА МЕТОДИКА «КАПІТАН КОРАБЛЯ»

(Смирнова Е.О. Міжособові стосунки дошкільників : діагностика, проблеми, корекція / Е.О. Смирнова, В. М. Холмогорова. - М.: ВЛАДОС, 2005)

Мета: дослідження структури міжособових стосунків в групі дітей.

Під час індивідуальної бесіди дитині показують малюнок корабля (чи іграшковий кораблик) і ставлять наступні питання:

1. Якби ти був (була) капітаном корабля, кого з групи ти узяв (ла) б з собою в далеку подорож?
2. Кого ні за що не узяв (ла) би з собою в плавання?

Обробка і інтерпретація

В результаті цієї процедури кожна дитина в групі отримує певну кількість позитивних і негативних виборів з боку своїх однолітків.

Відповіді дітей (їх негативні і позитивні вибори) заносяться в спеціальний протокол - матрицю виборів:

ПІБ	Юрко Г.	Борос М.	Інна С.	Света Д.	Коля П.
Юрко Г.		+		-	-
Борос М.	+		+		+
Інна С.		+		-	-
Света Д.	-				
Коля П.	-	+	-	-	
К-ть "+"	1	3	1	0	1
К-ть "- "	2	0	1	3	2

Сума негативних і позитивних виборів, отриманих кожною дитиною, дозволяє виявити його положення в групі (соціометрический статус). Можливі декілька варіантів соціометрического статусу:

- ◆ Популярні – «зірки» - діти, що отримали найбільшу кількість (більш 4-х) позитивних виборів;
- ◆ Ті, кому віддаються перевага - діти, що отримали 1-4 позитивний вибір;
- ◆ Ігноровані - діти, що не отримали ні позитивних, ні негативних виборів (вони залишаються як би непоміченими своїми однолітками);
- ◆ Ізольовані - діти, що отримали в основному негативні вибори.

При аналізі результатів методики важливим показником є також взаємність виборів дітей. Найбільш благополучними вважаються випадки взаємних виборів. На підставі відповідей дітей складається соціограма групи, де досить чітко видно структура міжособових стосунків. Часто використовують такі символи як трикутник (для хлопчиків) і круг (для дівчаток).

АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ

(Гатанова Н., Тунина Е. Програма розвитку і навчання дошкільника. Тести для дітей 4,5,6 роки. - СПб: Нева; М.: Олма-прес освіта, 2002.)

Інструкція: Шановані батьки! Якщо Ви згодні з тим, що це твердження характеризує поведінку вашої дитини, поставте знак "+", якщо немає - знак "-".

№	Характеристика	Відповідь
---	----------------	-----------

1	Виконуючи роботу, дитина швидко втомлюється	
2	Дитині важко зосередитися	
3	Будь-яке заняття викликає у дитини зайве занепокоєння	
4	Малюк дуже напружений і скутий під час виконання завдань	
5	Дитина легко бентежиться	
6	Дитина часто говорить про можливі прикрасі	
7	У незнайомій зупинці малюк, як правило, червоніє	
8	Дитина розповідає, що йому сняться страшні сни	
9	Зазвичай руки у малюка холодні і вологі	
10	Нерідко буває розлад кишковика	
11	Хвилюючись, дитина сильно потіє	
12	У дитини поганий апетит	
13	Малюк насилу засинає і неспокійно спить	
14	Дитина полохлива, багато що викликає у нього страх	
15	Дитина легко розстроюється	
16	Часто не може стримати сльози	
17	Погано переносить очікування	
18	Береться за нову справу без бажання	
19	Не упевнений в собі, у своїх силах	
20	Пасує перед труднощами	
	<i>Сума балів :</i>	
21	Дитину практично ніколи не можна переспорити	
22	Він не може промовчати, коли чимось невдоволений	
23	Коли хтось заподіює йому зло, обов'язково прагне відплатити тим же	
24	Іноді лається без всякої причини	
25	Отримує задоволення, коли ламає іграшки, щось розбиває, розриває	
26	Іноді так наполягає на чомусь, що оточення втрачає терпіння	
27	Іноді поводить себе так, ніби в нього вселився злий дух	
28	Дуже не любить, коли хтось жартує над ним	
29	Здається, що іноді йому хочеться зробити щось погане, щоб шокувати оточення	
30	Якщо дитина отримує незвичайне розпорядження, то прагне зробити усе навпаки	
31	Часто не за віком буркотливий	
32	Восприймає себе як самостійного і рішительного	
33	Любить бути першим, командувати, підпорядковувати собі інших	
34	Невдачі викликають у нього сильне роздратування і бажання знайти в цьому винних	
35	Легко сваритися, вступає в бійку	
36	Прагне спілкуватися з молодшими і фізично слабкішими людьми	
37	У дитини часто бувають напади похмурої дратівливості	
38	Не рахується з однолітками, не поступається, не ділиться	
39	Дуже самовпевнений, вважає, що будь-яке завдання виконає краще за усіх	
40	Не проти подразнити тварин	
	<i>Сума балів :</i>	

Обробка і інтерпретація:

Кожна позитивна відповідь оцінюється в 1 бал.

Підрахуйте суму позитивних відповідей за **шкалою тривожності** (твердження 1 - 20), і за **шкалою агресивності** (твердження 21 - 40). Визначите рівень тривожності і агресивності, зіставивши отримані результати з таблицею.

Рівень	Кількість балів
Високий	15 - 20
Середній	7 - 14
Низький	1 - 6

Коротка характеристика і рекомендації:

Діти з високим рівнем тривожності потребують постійного підбадьорювання, заохочення. Необхідно вселяти дитині, що у нього усе вийде, він впорається із завданням, зуміє здолати труднощі і свої страхи. Навчить малюка розслабитися, знімати напругу, використовуючи рухливі ігри, танці, аутотренінг. Під час занять з дитиною, давайте йому посильні завдання, поступово ускладнюючи їх, обов'язково звертайте увагу малюка на його досягнення і успіхи.

Діти з низьким рівнем тривожності занадто безтурботні, самовпевнені і безцеремонні, вони постійно експериментують з усім, що виявляється під рукою. Дитина з низьким рівнем тривожності потребує постійного контролю з боку дорослих, оскільки він не вчиться на своїх помилках, вмить забуває застереження дорослих. Основний напрям роботи з такими дітьми - це навчання навичкам самоконтролю, обговорення можливих наслідків тих або інших дій дитини.

У дітей з високим рівнем агресивності її прояву можна спостерігати вже в 2,5 року. Така дитина прагне спеціально завдати шкоди іншому, образити, ударити, зробити боляче. Такі діти дратують однолітків, вигукують образливі фрази, ображають. Вони уперті і самовпевнені, заперечують, навіть не вислухавши, частіше говорять "ні", чим "так". Енергію таких дітей необхідно направити на творчу діяльність. Для цього необхідно добре вивчити інтереси і схильності дитини, давати йому доручення, що вимагають сміливості, ініціативи і рішучості. Необхідно навчити малюка отримувати задоволення не лише від головних ролей в грі і житті, але і від підлеглих, другорядних.

Діти з низьким рівнем агресивності надмірно боязкі, несамостійні, не уміють постояти за себе і інших. Їх пасивність, нерішучість і деяка загальмованість заважають розвитку довільної регуляції поведінки, такої важливої при підготовці до школи. Такій дитині слід давати завдання, що вимагають прояву ініціативи і самостійності, на тлі доброзичливої уваги і заохочення.

Анкета визначення рівня тривожності дошкільника

(Лаврентьєва Г.П., Титаренко Т.М.)

Щоб перевірити свої оцінки тривожності дитини, зроблені на основі спостережень, заповніть цю анкету самостійно, а потім запропонуйте її батькам дитини, вихователеві або методисту, який добре знає вашого вихованця.

1. Не може довго працювати, не втомлюючись.
2. Йому важко зосередитися на чомусь.
3. Будь-яке завдання викликає надмірну тривогу.
4. Під час виконання завдання дуже напружений, скутий.
5. Ніякові частіше за інших.
6. Часто говорить про можливі неприємності.
7. Як правило, червоніє в незнайомій обстановці.
8. Скаржиться, що бачить страшні сни.
9. Руки звичайно холодні й вологі.

10. Нерідко бувають розлади шлунка.
11. Дуже пітніє, коли хвилюється.
12. Має поганий апетит.
13. Спить неспокійно, погано засинає.
14. Лякливий, багато що викликає в нього страх.
15. Звичайно неспокійний, легко засмучується.

16. Часто не може додержати слова.
17. Погано переносить чекання.
18. Не любить братися за нову справу.
19. Не впевнений у собі, своїх силах.
20. Боїться труднощів.

Додайте кількість плюсів, щоб дістати загальний бал тривожності.

Висока тривожність — 15-20 балів.

Середня тривожність — 7-14 балів.

Низька тривожність — 1-6 балів.

Анкета визначення рівня імпульсивності у дошкільника

(Лаврентьєва Г.П., Титаренко Т.М.)

1. Завжди знаходить швидку відповідь, коли про щось запитують (можливо, і неправильну, але дуже швидко).
2. У нього часто змінюється настрій.
3. Багато що його дратує, виводить із себе.
4. Йому подобається робота, яку можна виконувати швидко.
5. Вразливий, але не злопам'ятний.
6. Часто відчувається, що йому все набридло.
7. Швидко, не вагаючись, приймає рішення.
8. Може різко відмовитися від їжі, яку не любить.
9. Часто відволікається на заняттях.

10. Коли хтось із дітей на нього кричить, він також кричить у відповідь.
11. Звичайно впевнений, що впорається з будь-яким завданням.
12. Може нагрубіяти батькам, вихователям.
13. Часом здається, що він переповнений енергією.
14. Це людина дії, розмірковувати не вміє і не любить.

15. Вимагає до себе уваги, не хоче чекати.
16. В іграх не підкоряється загальним правилам.
17. Гарячкує під час розмови, часто підвищує голос.
18. Легко забуває доручення старших, захоплюючись грою.
19. Любить організовувати, й верховодити.
20. Похвала і осуд діють на нього дужче, ніж на інших.

Прагнучи якомога об'єктивніше оцінити рівень імпульсивності дошкільника, ви самостійно заповнили цю анкету й одержали незалежні характеристики від двох дорослих. Щоб уточнити результати, додайте всі бали, здобуті в кожному з трьох досліджень, і поділіть їх на три.

Наприклад, ваш показник імпульсивності Андрія Б. — 16 балів. Його бабуся, заповнивши анкету, набрала всього 12 балів, а батько — 17 балів. У такому разі: $16 + 12 + 17$ середній бал становитиме 15.

Висока імпульсивність: 15—20 балів

Середня імпульсивність: 7—14 балів

Низька імпульсивність: 1—6 балів

Анкета визначення рівня агресивності у дошкільника

(Лаврентьєва Г.П., Титаренко Т.М.)

1. Злий дух часом вселяється в нього.
2. Він не може змовчати, коли чимось незадоволений.
3. Коли хтось його образить, він обов'язково прагне поквитатися так само.
4. Часом йому без усякої причини хочеться вилаятися.
5. Часом він із задоволенням ламає іграшки, щось розбиває, шматує, рве книжки.
6. Інколи він так наполягає на чомусь, що людям навколо уривається терпець.
7. Він не відмовиться від того, щоб подразнити тварин.
8. Взяти верх у суперечці з ним майже неможливо.
9. Дуже сердиться, коли вважає, що хтось кепкує з нього.
10. Здається, що інколи у нього спалахує бажання зробити якусь шкоду, шокувати оточення.
11. У відповідь на звичайні розпорядження прагне зробити все навпаки.
12. Часто не за віком сварливий.
13. Сприймає себе як самостійного і рішучого.
14. Любить бути першим, верховодити, підкоряти собі інших.
15. Невдачі надзвичайно дратують його, намагається шукати винних.
16. Легко свариться, вступає в бійку.
17. Старається спілкуватися з молодшими й фізично слабкішими.
18. У нього часті напади похмурої дратівливості.
19. Не рахується з ровесниками, не поступається, не ділиться нічим.
20. Упевнений, що будь-яке завдання виконає краще за інших.

Позитивна відповідь на кожне запропоноване твердження оцінюється 1 балом. Підрахуйте, скільки тверджень, на вашу думку, стосується досліджуваного дошкільника.

Висока агресивність: 15-20 балів.

Середня агресивність: 7-14 балів.

Низька агресивність: 1-6 балів.

ПРОЕКТИВНА МЕТОДИКА «НЕІСНУЮЧА ТВАРИНА»

*(Діагностика психічних станів дітей дошкільного віку: Навчально-методичний посібник.
Сост. С. В. Велиева. - СПб: Мова, 2007.)*

Методика призначена для роботи з дітьми 5-ти років і старше.

Критерії оцінки агресії/агресивності:

№	Критерії	Бали
1	Сильна, упевнена лінія малюнка	0; 1
2	Неакуратність малюнка	0; 1
3	Велика кількість гострих кутів	0; 1; 2
4	Верхнє розміщення кутів	0; 1
5	Велике зображення	0; 1
6	Голова повернена управо або вліво	0; 1
7	Хвіст піднятий вгору	0; 1
8	Загрозливе вираження	0; 1
9	Загрозлива поза	0; 1
10	Наявність знарядь нападу (зуби, роги, кігті)	0; 1; 2
11	Хижак	0; 1
12	Ватажок або самотня тварина	0; 1
13	При нападі "б'ється на смерть", усіх вбиває	0; 1
14	Нічна тварина	0; 1
	Загальна сума балів :	

Рівень актуалізації агресії : 12 - 16 балів - високий;
7 - 11 балів - вище за середній;
4 - 6 балів - середній;
1 - 3 бали - низький.

ТЕМАТИЧНИЙ МАЛЮНОК «Я В ДИТЯЧОМУ САДУ»

*(Хухлаєва О. В. Основи психологічного консультування і психологічної корекції:
Навчальний посібник для студентів вищих пед.учеб.заведень. - М.: Академія, 2001)*

Мета: виявлення ознак дезадаптації.

Матеріал для роботи: аркуш білого паперу А4 і олівці восьми «люшеровських» кольорів.

Дітям пропонується виконати малюнок на тему «Я в дитячому саду».

Інструкція: Намалюй себе в дитячому саду.

Обробка і інтерпретація

Обробка проводиться відповідно до загальних принципів проєктивних тестів, зокрема, характером сюжету малюнка, наявністю декоративних елементів, додаткових елементів та ін.

На підставі аналізу малюнків виділяються 3 групи дітей:

- з відсутністю ознак дезадаптації - 1-а група;
- з наявністю декількох ознак дезадаптації - 2-а група;
- з явно вираженою дезадаптацією.

Загальні відмінності малюнків дітей 1-ої і 3-ої групи:

Колірні - у дітей 1-ої групи переважають яскраві кольори, 3-ої групи - чорний і сірий;

Сюжетні - у дітей 1-ої групи зображений учбово-ігровий процес, 3-ої групи - відхід додому;

У зображенні людей - у дітей 1-ої групи присутньо декілька чоловік, частіше з вихователем, 3-ої групи - люди відсутні або наявна одна дитина, рідше один вихователь;

У зображенні вихователя - у дітей 1-ої групи фігура вихователя зображена адекватно, 3-ої групи - в домінуючій або агресивній позиції.

МЕТОДИКА «ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ»

(Панфилова М.А. Тест для родителів // журнал «Обруч». 2000, №3.)

Методика «День народження» дозволяє виявити наступні якості особистості дитини: **потребу у спілкуванні**. Емоційну потребу у спілкуванні. **Значимість соціального оточення**.

Процедура проведення. Розпочинається бесіда про день народження, його дату, про подарунки, враження. Дитині пропонується намалювати предмети, які використовують на день народження, стіл та стільці, за якими дитина буде пригостити гостей. Цей стіл і є основою тестування. Можна використати і заготовку (велике коло як стіл і десять кружків стільців). Але краще створювати образ святкового столу разом з дітьми. І якщо «стілці» будуть різного розміру, психолог може проаналізувати вибір дитиною свого місця: бажання лідирувати (великий стілець) або невпевненість (маленький стілець). Якщо за столом розташовані лише діти, можна запропонувати намалювати стіл для дорослих (обов'язковою умовою проведення є забезпечення безпечного позитивного контакту з дитиною).

Інструкція (з використанням заготовки): Давай пограємо в твій день народження. Велике коло буде у нас столом на якому стоїть святковий пиріг зі свічками. Свічок стільки, скільки тобі буде років. Ми їх намалюємо. Навколо столу намальовані маленькі кружечки –це стільчики. Вибери стіл, на який ти сядеш. Давай твій стільчик відмітимо зірочкою.

Запитання: Кого ти хочеш посадити поруч із собою? А з іншого боку? (імена людей, назви іграшок, тваринок записуються коло кружечка, а номер вибору- всередині. Після четвертого стільчика можна час від часу запитувати: «Ти будеш ще когось запрошувати чи заберемо (закреслимо) стільчики?» Відповідь дитини дає можливість оцінити його потребу у спілкуванні. Коли дитина заповнить усі 10 «стілчиків» її запитують, не потрібно ще домалювати їх? «Якщо ти ще хочеш когось запросити, то ми можемо домалювати «стілчики». Є діти, які бажають домалювати «стілчики», іноді заповнити другий ряд.

Інтерпретація результатів:

1. Потреба у спілкуванні:

А) використовуються усі «стілці» або додаються нові - бажання спілкуватися в широкому колі;

Б) «стілці» прибираються (закреслюються) – бажання спілкуватися, але лише з близькими в обмеженому колі;

В) вибираються іграшки, предмети, тварини – несформована потреба у спілкуванні.

2. Домінуючі емоції у спілкуванні: люди, що розташовуються поруч з дитиною - близькі, довірливі, приємні стосунки.
3. Референтне коло спілкування (значимість соціального оточення):
- А) кількісна перевага дорослих чи дітей. Або предметів – досвід спілкування з ними;
- Б) гендерна перевага у спілкуванні - наявність хлопців чи дівчат у спілкуванні, чоловіків або жінок;
- В) домінуванні якоїсь групи (сім'я, дитячий садок, школа, подвір'я, дача) - вагомість відповідного середовища у спілкуванні.

АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ

(Консиліум - рішення шкільних проблем : нормативно-правові документи, психодіагностичні матеріали / автор-сост. О. Б. Григорьева та ін. - Волгоград: Учитель, 2009.)

Інструкція: Шановані батьки! Скажіть, будь ласка, чого боїться ваша дитина? Для цього ознайомтеся уважно з приведеними твердженнями. Відмітьте номери тих тверджень, які підходять вашій дитині.

БЛАНК-ОПИТУВАЧ

1. Залишатися одному	16. Бурі, урагану, грози
2. Напади бандитів	17. Висоти
3. Захворіти, заразитися серйозною хворобою	18. Глибини
4. Померти	19. Бути одному в маленькій кімнаті, ліфті
5. Смерті батьків	20. Води
6. Злих людей	21. Вогню
7. Маму, папу	22. Пожежі
8. Покарання з боку батьків	23. Війни
9. Бабу Ягу, чудовиськ, невидимок і тому подібне	24. Великих площ
10. Запізнитися в дитячий сад	25. Лікарів (окрім зубних)
11. Засинати	26. Крові
12. Страшних снів	27. Вколовши
13. Темряви	28. Болі
14. Волка, собак, пауків, змей	29. Несподіваних різких звуків
15. Машин, потягів, літаків	Сума балів :

Обробка і інтерпретація

За кожен відмічений номер твердження нараховується один бал.

Підраховується загальна сума балів. Наявність великої кількості страхів у дитини (більше 50 %) - слід розглядати як показник передневротичного стану. Таких дітей слід запросити на індивідуальне поглиблене психодіагностичне обстеження.

Усі перераховані страхи можна розділити на декілька груп:

Медичні страхи - № 3, 25, 26, 27, 28;

Страхи нанесення фізичного збитку - № 12, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 29;

Страх смерті - № 4, 5;

Страх тваринних і казкових персонажів - № 9, 14;

Страхи, пов'язані з сном, - № 11, 12, 13;

Опосередковані страхи - № 1, 6, 7, 8, 10;

Просторові страхи - № 17, 18, 19, 24.

Область провідного страху визначається по більшій кількості балів в тій або іншій переліченій групі страхів.

Обстеження триває 20-25 хвилин.

Висновок та подальше планування корекційно-розвивальної роботи

Практичний психолог :

Ключ

Оцінка результатів

Відповідь на кожне питання оцінюється знаком «+» або «-». Правильна відповідь «+», неправильна «-».

Підсумковий рівень орієнтування в тому, що оточує, запасу знань визначається на основі підрахунку числа «плюсів» по питаннях 1-8:

високий - 7-8 «плюсів»

середній – 5-6 «плюсів»

низький – 4 і менш.

Підсумковий рівень сформованості позитивного відношення до школи визначається по питаннях 9-11:

високий – 3 «плюси»

середній – 2 «плюси»

низький – 1 або жодного.

МЕТОДИК «ВИЗНАЧЕННЯ МОТИВІВ НАВЧАННЯ»

(Битянова М.Р., Азарова Т.В., Афанасьєва Е.И., Васильєва Н.Л. Работа психолога в начальной школе. – М., 1998.)

Розроблена М.Р. Гінзбургом. Призначена для діагностики мотивів навчання у дітей 6-7 років.

Для шестирічних дітей найбільш характерними є наступні мотиви:

- власне навчально-пізнавальний мотив, висхідний до пізнавальної потреби (навчальний);
- широкі соціальні мотиви, засновані на розумінні суспільної необхідності навчання (соціальний);
- «позиційний» мотив, пов'язаний з прагненням зайняти нове положення в стосунках з тими, що оточують (позиційний);
- зовнішні по відношенню до самого навчання мотиви, наприклад, підпорядкування вимогам дорослих і тому подібне (зовнішній);
- ігровий мотив, неадекватно перенесений в нову, – учбову – сферу (ігровий);
- мотив здобуття високої оцінки (оціночний).

В основу методики покладений принцип «персоніфікації» мотивів. Дітям пропонується невелика розповідь, в якій кожен з досліджуваних мотивів виступає як особова позиція одного з персонажів. Обстеження проводиться індивідуально. Після прочитання кожного абзацу перед дитиною викладається схематичний, відповідний змісту малюнок, який служить зовнішньою опорою для запам'ятовування.

Висновок та подальше планування роботи психолога

Практичний психолог:

Ключ

ІНСТРУКЦІЯ: Зараз я прочитаю тобі розповідь. Хлопчики (якщо експеримент проводиться з дівчинкою, то в розповіді фігурують не хлопчики, а дівчатка) розмовляли про школу.

Перший хлопчик сказав: «Я ходжу в школу тому, що мене мама заставляє. А коли б не мама, я б в школу не ходив».

На стіл перед дитиною викладається картка з схематичним малюнком 1 – жіноча фігура, що схилилася вперед з наказуючим жестом; перед нею фігура дитини з портфелем в руках. (ЗОВНІШНІЙ МОТИВ).

Другий хлопчик сказав: «Я ходжу в школу тому, що мені подобається вчитися, подобається робити уроки. Навіть якщо б школи не було, я б все одно вчився».

Викладається картка з малюнком 2 – фігура дитини, що сидить за партою (НАВЧАЛЬНИЙ МОТИВ).

Третій хлопчик сказав: «Я ходжу в школу тому, що там весело і багато хлопців, з якими можна грати».

Викладається картка з малюнком 3 – фігурки двох дітей, що грають в м'яч (ІГРОВИЙ МОТИВ).

Четвертий хлопчик сказав: «Я ходжу в школу тому, що хочу бути великим. Коли я в школі, я відчуваю себе дорослим, а до школи я був маленьким».

Викладається картка 4 – дві схематичні фігури дорослого і дитини, змальовані спиною один до одного; в дорослого портфель в руках, у дитини – іграшковий автомобіль (ПОЗИЦІЙНИЙ МОТИВ).

П'ятий хлопчик сказав: «Я ходжу в школу тому, що потрібно вчитися. Без навчання жодної справи не зробиш, а вивчишся – можеш стати ким захочеш».

Викладається картка 5 – схематична фігурка з портфелем в руках прямує до будівлі школи (СОЦІАЛЬНИЙ МОТИВ).

Шостий хлопчик сказав: «Я ходжу в школу тому, що отримую там гарні оцінки».

Викладається картка 6 – схематична фігурка дитини із зошитом в руках (МОТИВ ОЦІНКИ).

Після прочитання розповіді психолог ставить дитині наступні питання:

- Хто, по-твоєму, з них правий? Чому?
- З ким з них ти хотів би разом грати? Чому?
- З ким з них ти хотів би разом вчитися? Чому?

Діти послідовно здійснюють три вибори. Якщо зміст відповіді дитині недостатньо зрозумілий, йому нагадують зміст розповіді, що відповідає картинці.

МЕТОДИКА «БЕСІДА ПРО ШКОЛУ»

(Битянова М.Р., Азарова Т.В., Афанасьєва Е.И., Васильєва Н.Л. *Работа психолога в начальной школе.* – М., 1998.)

Розроблена Т.А. Нєжновомою. Призначена для діагностики сформованості внутрішньої позиції школяра у дітей 6-7 років.

Експериментатор знайомиться з дитиною і запитує її, чи подобається їй в школі (для вихованців дитячого саду – чи хоче він йти в школу). Залежно від відповіді задається перше питання бесіди.

1. «Що тобі подобається (не подобається) в школі більш всього? Що для тебе найцікавіше, привабливіше, улюбленіше в школі?»

Далі експериментатор говорить: «Я розповідати тобі маленькі історії про тебе самого, але це будуть історії не про те, що з тобою вже було, а про те, що могло б статися, тому що траплялося з іншими. А ти мені говориш, що б ти сказав або зробив, якби така історія сталася з тобою».

2. Уяви собі, що сьогодні увечері мама раптом скаже: «Дитино, адже ти у мене ще маленький, важко тобі ще в школу ходити. Якщо хочеш, я піду і попрошу, аби тебе з школи відпустили на місяць, на півроку, на рік. Хочеш?» Що ти відповіси мамі?

3. Уяви собі, що мама так і зробила (або не послухалася тебе і зробила по-своєму) – домовилася, і тебе відпустили з школи прямо із завтрашнього дня. Встав вранці, вмивався, поснідав, в школу йти не треба, роби, що хочеш. Що б ти став робити, чим би став займатися в той час, коли інші діти в школі?

3. Уяви собі, ти вийшов погуляти і зустрів хлопчика. Йому теж шість років, але він не ходить в школу (у дитячий сад). Він тебе запитує: «Що треба робити, аби добре підготуватися до першого класу?» Що ти порадиш? Що треба зробити, аби добре підготуватися до школи?

4. Уяви собі, що тобі запропонували вчитися так, щоб не ти ходив до школи, а, навпаки, до тебе приходила б щодня вчителька і навчала б тебе одного всьому, чому вчать в школі. Ти погодився б навчатися удома?

5. Уяви собі, що ваша вчителька несподівано поїхала у відрядження на цілий місяць. Приходить до вас в клас директор і говорить: «Ми можемо запросити до вас іншу вчительку на цей час, а можемо попросити ваших мам, аби кожна з них по одному дню побула у вас в класі замість вчительки». Що, по-твоєму, буде краще, аби прийшла інша вчителька або аби її замінювали мами?

6-7. Уяви собі, що є дві школи – школа А і школа Б.

6. У школі А розклад уроків в 1 класі такий: щодня бувають уроки письма, читання, математики, а уроки малювання, музики, фізкультури – не щодня. А в школі Б все навпаки: щодня буває фізкультура, музика, праця, малювання, а читання, письмо, математика рідко – по одному разу в тиждень. У якій школі ти хотів би вчитися?

7. У школі А від першокласника суворо вимагають, аби він уважно слухав вчителя і робив все, що він говорить, не розмовляв на уроках, піднімав руку, якщо треба щось сказати або вийти. А в школі Б не роблять зауваження, якщо встанеш під час уроку, поговориш з сусідом, вийдеш з класу без дозволу. У якій школі ти хотів би вчитися?

8. Уяви собі, що в якийсь день ти дуже старанно працював на всіх уроках, і вчителька сказала: «Сьогодні ти вчився дуже добре, просто чудово, я хочу якось особливо відзначити тебе за таке хороше навчання. Вибирай сам – дати тобі шоколадку, іграшку або оцінку в журнал поставити? Що б ти вибрав?»

Протокол
психодіагностики соціальної готовності першокласника до школи

Мета: визначити сформованість внутрішньої позиції школяра

Кількість обстежених _____, з них хлопчиків _____, дівчаток _____.

Дата проведення _____

№	П. І. дитини	Вік	А- внутрішня позиція	Б - формальність навчання

Висновок та подальше планування роботи психолога

Практичний психолог:

Ключ
Класифікація відповідей

№	Відповіді А	Відповіді Б
1	Уроки грамоти, лічби – заняття, що за формою і змістом не мають аналогів в дошкільному житті дитини	Дошкільні види діяльності – уроки художньо-фізкультурно-трудового циклу, а також ігри, їда, гуляння і тому подібне
2	Незгода дитини на «відпустку»	Згода на «відпустку»
3	Навчальні заняття, дії з самоосвіти	Дошкільні заняття: ігри, гуляння, малювання, господарські заняття
4	Змістовна сторона – освоєння навичок читання, лічби, письма	Формальна сторона – придбання форми, портфеля і тому подібне
5	Незгода на навчання вдома	Згода на навчання вдома
6	Вибір вчителя	Вибір батьків
7	Вибір школи А	Вибір школи Б
8	Вибір школи А	Вибір школи Б
9	Вибір оцінки	Вибір іграшки або шоколадки

Перевага відповідей А свідчить про те, що внутрішня позиція дитини має змістовний характер. Перевага відповідей Б говорить про орієнтацію дитини на дошкільні види діяльності, на формальні сторони навчання.

АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

(Битянова М.Р., Азарова Т.В., Афанасьєва Е.И., Васильєва Н.Л. Работа психолога в начальной школе. – М., 1998)

Школа № _____

Клас _____

Просимо Вас відповісти на приведені нижче питання. Підкресліть той варіант відповіді, яка здається Вам найбільш відповідною для Вашої дитини.

Прізвище, ім'я дитини _____

1. Чи охоче йде дитина в школу?
а) неохоче   б) без особливого бажання   в) охоче, з радістю
2. Чи сповна пристосувався до шкільного режиму? Чи приймає як належне новий розпорядок?
а) поки ні   б) не зовсім   в) в основному, так
3. Чи переживає свої учбові успіхи і невдачі?
а) швидше ні, чим так   б) не цілком   в) в основному, так
4. Чи часто дитина ділиться з Вами своїми шкільними враженнями?
а) ніколи   б) інколи   в) досить часто
5. Який переважаючий емоційний характер цих вражень?
а) в основному негативні враження
б) позитивних і негативних приблизно порівну
в) в основному позитивні враження
6. Скільки часу в середньому витрачає дитина щодня на виконання домашніх завдань?
_____ (вказіть конкретну цифру)
7. Чи має потребу дитина у Вашій допомозі при виконанні домашніх завдань?
а) досить часто   б) інколи   в) не потребує допомоги
8. Як дитина долає труднощі в роботі?
а) перед труднощами відразу пасує   б) звертається за допомогою   в) наполегливий в подоланні труднощів
9. Чи здатна дитина сама перевірити свою роботу, знайти і виправити помилки?
а) сам цього зробити не може   б) інколи може   в) як правило, може
10. Чи часто дитина скаржиться на товаришів по класу, ображається на них?
а) досить часто   б) буває, але рідко   в) такого практично не буває
11. Чи справляється дитина з учбовим навантаженням без перенапруження?
а) ні   б) швидше ні, чим так   в) швидше так, чим ні

Ключ

Обробка результатів

При обробці батьківських відповідей безпосередньо на бланку наголошуються відповіді а), дезадаптації, що свідчать про прояви (ДА).

Відповіді б) свідчать про можливу дезадаптацію (МДА).

Відповіді в) говорять об адаптованості дитини(А)

МЕТОДИКА ПРОЕКТИВНОЇ ДІАГНОСТИКИ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ДО ШКОЛИ

(Хухлаева О.В. Основы психологического консультирования и психологической коррекции. – М., 2001.)

Вчиться пропонується виконати малюнок на тему «Я в школі» на стандартному аркуші паперу кольоровими олівцями. Обробка малюнків проводиться відповідно до загальних принципів інтерпретації малюнкових тестів, зокрема, характером сюжету малюнка, наявністю декоративних елементів, додаткових елементів, колірної гамми і ін. На підставі аналізу результатів виділяються три групи дітей:

- 1-я група – з відсутністю ознак дезадаптації;
- 2-я група – з наявністю декількох ознак дезадаптації (можлива дезадаптація);
- 3-я група – з явно вираженою шкільною дезадаптацією.

Протокол

Психодіагностика рівня шкільної адаптації учнів 1-х класів.

Методика «Я в школі»

Мета: визначення дезадаптації першокласника.

Кількість обстежених _____, з них хлопчиків _____, дівчаток _____.

Дата проведення _____

Інструкція

Дитині пропонується намалювати малюнок «Я в школі» на стандартному аркуші паперу.

№	П. І. дитини	вік	Відсутність дезадаптації	Можлива дезадаптація	Дезадаптація

Висновок та подальше планування роботи психолога

Практичний

психолог:

Загальні відмінності малюнків дітей 1-ої і 3-ої групи:

- Кольорові (у дітей 1-ої групи переважають яскраві кольори, 3-ої групи – чорний і сірий);
- сюжетні (у дітей 1-ої групи змальований учбовий процес, 3-ої групи – зміна або відхід додому);
- у зображенні людей (у дітей 1-ої групи присутні декілька чоловік, частіше з вчителем, 3-ої групи – люди відсутні або наявне одне дитя, рідше один вчитель);
- у зображенні вчителя (у дітей 1-ої групи фігура вчителя змальована адекватно, 3-ої групи – в домінуючій або агресивній позиції).

ТЕСТ «МАСКИ» (Марцинковская Т.Д.)

(Шетинина А.М. Диагностика соціального розвитку ребенка – Великий Новгород, 2000)

Мета: дослідження спілкування дитини з однолітками, визначення його статусного місця в групі.

Стимульний матеріал. Набор з чотирьох масок, намальованих на папері, символізуючих гарний і поганий настрій, прагнення до домінування або підпорядкування.

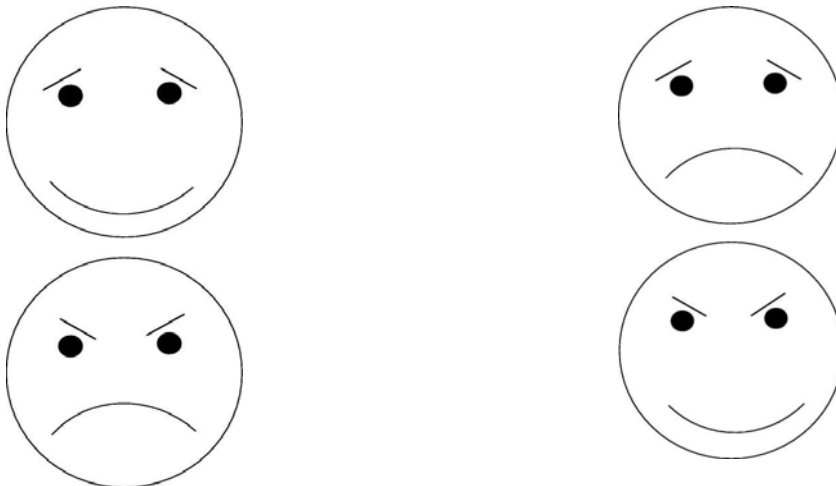
Інструкція. Подивися на ці обличчя. Як ти думаєш, яка особа найчастіше буває у тебе, коли ти дивишся на хлопців своєї групи? А на кого з них ти дивишся зазвичай ось так? (показує кожну з масок по черзі). А хто з хлопців на тебе дивиться чаші усього ось так? (знову показує по черзі кожну з масок).

Проведення тіста. Чотири маски викладають в ряд перед дитиною. Після того, як він вибрав одну з них при відповіді на перше питання, кожну з масок по черзі дають дитині і ставлять питання, на кого він так дивиться або хто на нього так дивиться. Приймається будь-яка відповідь, у тому числі і відмова відповідати.

Аналіз результатів. Емоційний стан дитини в групі проявляється у виборі маски з певним настроєм (хорошим або поганим при відповіді на перше питання). Підраховують, скільки разів були вибрані маски з гарним і поганим настроєм при відповіді на питання "На кого з хлопців ти дивишся ось так"? Якщо дитина задоволена своїм місцем в групі, кількість усміхнених масок значно перевищує кількість сумних. Цей показник важливіший за показник статусу (лідерства або знедоленості) дитини, оскільки свідчить про задоволеність дітей тим місцем, яке вони займають. У разі знедоленості може йтися про дітей, які вважають за краще спілкуватися з однолітками будинку, у дворі, а не в групі, а тому що випробовують тривогу через те, що тут з ними мало спілкуються. Цей варіант може бути пов'язаний і з небажанням дитини активно спілкуватися, його зацікавленістю в контактах з однолітками. В той же час і лідери можуть бути не задоволені своїм положенням, якщо вони претендують на вище місце в групі, або прагнуть до спілкування з кимось з тих хлопців, хто входить в інше угруповання і не підкоряється цьому лідерові. Таким чином виявляються так звані "пасивні" і "активні" знедолені, тобто діти, які спокійно переносять свою знедоленість і не прагнуть до спілкування, і діти, які переживають свою знедоленість від групи.

Підраховують також і кількість виборів "домінування і підпорядкування" - як при першому питанні (це найважливіший показник), так і при наступних відповідях. Ті діти, у яких проявляється прагнення до домінування, не задоволені, як правило, своїм статусним місцем. Їх не влаштовує просте спілкування з однолітками, вони готові краще взагалі перервати спілкування з ними, чим підкорятися. При корекції таких дітей їм важливо показати навички організації діяльності однолітків, їх ігор, а не просто вводити їх в групу на будь-які ролі.

Діти, у яких проявляється тенденція до підпорядкування, не задоволені саме своєю знедоленістю і готові до спілкування в будь-якій формі. Ці діти з готовністю приймуть будь-яку допомогу дорослого, тоді як діти першої групи до такої допомоги відносяться насторожено, часто вважаючи за краще затверджуватися самостійно.

Проективна методика «Школа звірів»

(Вьюнова Н.І., Гайдар К.М.)

Для багатьох дітей процес адаптації до школи є складним випробуванням. Дитина стикається з рядом проблем, які не в силах вирішити сама. В результаті в неї можуть виникнути шкільні неврози. Методика «Школа звірів» (автори Вьюнова Н.І., Гайдар К.М.) дає можливість виявити шкільні неврози на початковій стадії розвитку, з'ясувати причини і способи корекції. Невизначеність стимульного матеріалу, атмосфера доброзичливості і відсутність оціночних суджень дозволяють дитині розкритися найглибше. До того ж малювання для молодших школярів є звичною і цікавою справою. Аналіз намальованого дає можливість зробити деякі припущення про ті труднощі, які виникли у дітей в процесі навчальної діяльності.

Проте ця методика може застосовуватися не лише на етапі адаптації до школи, але і в більш старшому віці — при діагностиці причин труднощів учнів на різних уроках, у навчальній діяльності і в спілкуванні з однокласниками, вчителями.

Діагностика може проводитися як в груповій, так і в індивідуальній формі.

Обладнання: Аркуш, кольорові олівці.

Попередня підготовка.

Психолог: *Зараз ми з вами зробимо дивну подорож в чарівний ліс. Сядьте зручно, розслабтеся, закрийте очі. Уявіть, що ми опинилися на сонячній лісовій галявині. Послухайте, як шумить листя над головою, м'яка трава торкається ваших ніг. На галявині ви бачите «Школу звірів». Погляньте довкола. Які звіри вчать в цій школі? А який звір вчитель? Чим займаються учні? А якою твариною є ви? Що ви при цьому відчуваєте? Проживіть ці відчуття в собі. Ви можете знаходитися ще деякий час в цій «Школі звірів», поки я рахуватиму до 10, а потім розплющте очі.*

Інструкція.

Психолог: *Ви побували в «Школі звірів». А тепер візьміть олівці і папір і спробуйте намалювати те, що бачили.*

Діти виконують завдання.

Поглянете уважно на свій малюнок і знайдіть ту тварину, якою могли б бути ви. Поряд з ним поставте «х» або букву «я».

Інтерпретація

1. Розміщення малюнка на аркуші.

Розміщення малюнка ближче до верхнього краю аркуша трактується як висока самооцінка, як незадоволеність своїм статусом в колективі, недостатність визнання з боку оточуючих.

Положення малюнка в нижній частині — невпевненість в собі, низька самооцінка.

2. Контури фігур.

Контури фігур аналізуються за наявністю або відсутністю виступів (наприклад щитів, панцирів, голок), чіткістю промальовуваних та затемнених ліній, що означає захист від оточуючих. Агресивна — якщо виконана в гострих кутах; із страхом або тривогою — якщо має місце затемнення контурної лінії; з побоюванням, підозрілістю — якщо поставлені щити, заслони.

3. Натиск.

При оцінці ліній необхідно звернути увагу на натиск. Стабільність натиску говорить про стійкість, слабкий натиск — про прояв тривожності, дуже сильний — про напруженість. Про тривожність може свідчити розірваність ліній, наявність обводів, сліди зтирання.

4. *Наявність деталей, що відповідають органам чуттів, — очі, вуха, рот.*

Відсутність очей свідчить про неприйняття інформації, зображення вух (тим більше великих і детально промальованих) говорить про зацікавленість в інформації, особливо тієї, яка стосується думки оточуючих про себе. Відкритий, заштрихований рот — про легкість виникнення страхів. Зуби — ознака вербальної агресії.

5. *Аналіз якості і взаємодії персонажів показує особливості комунікативних стосунків.*

Велика кількість вступаючих у різні стосунки один з одним (грають, зображені в навчальній діяльності та ін.) і відсутність розділяючих ліній між ними говорить про сприятливі взаємини з однокласниками. В іншому випадку можна говорити про труднощі в побудові контактів з іншими учнями.

6. *Характер стосунків між твариною-вчителем і твариною, що зображує дитину.*

Необхідно прослідити, чи немає протиставлення між ними? Як розташовані фігури вчителя і учня стосовно один до одного?

7. *Зображення навчальної діяльності.*

У разі відсутності зображення навчальної діяльності можна припустити, що школа приваблює дитину позанавчальною стороною. Якщо ж немає учнів, вчителя, навчальної або ігрової діяльності, малюнок не зображує школу тварин або людей, то можна зробити припущення, що у дитини не сформувалася позиція учня, він не усвідомлює своєї позиції як школяра.

8. *Колірна гамма.*

Яскраві, життєрадісні тони говорять про благополучний емоційний стан дитини в школі. Похмурі тони можуть свідчити про неблагополуччя і пригнічений стан.

Проективний тест "Будиночки " для роботи з дітьми початкової школи

розроблений О.А.Ореховою

Ціль: діагностика емоційного ставлення дитини до школи.

Для проведення методики необхідні наступні матеріали:

Бланк відповідей (прикріплений під текстом)

Вісім кольорових олівців: синій, червоний, жовтий, зелений, фіолетовий, сірий, коричневий, чорний. Олівці повинні бути однаковими, пофарбовані у кольори, відповідні грифелю.

Інструкція: сьогодні ми будемо займатися розфарбовуванням.

✓ Знайдіть у своєму листочку завдання №1. Це доріжка з восьми прямокутників. Виберіть той олівець, який вам приємний найбільше і розфарбуйте перший прямокутник. Відкладіть цей олівець убік. Подивіться на решту олівців. Який з них вам більше подобається? Розфарбуйте ним другий прямокутник. Відкладіть олівець убік. І так далі.

✓ Знайдіть завдання №2. Перед вами будиночки, їх ціла вулиця. У них живуть наші почуття. Я буду називати почуття, а ви підберіть до них відповідний колір і розфарбуйте. Олівці відкладати не треба. Можна розфарбовувати тим кольором, який по-вашому підходить. Будиночків багато, їх господарі можуть відрізнятись і можуть бути схожими, а значить, і колір може бути схожим. Список слів: щастя, горе, справедливість, образа, дружба, сварка, доброта, злість, нудьга, захоплення. Якщо дітям незрозуміло, що означає слово, потрібно його пояснити.

✓ Знайдіть завдання №3. У цих будиночках ми робимо щось особливе, і мешканці в них – незвичайні. У першому будиночку живе твоя душа. Який колір їй підходить? Розфарбуйте. Позначення будиночків: №2 – твій настрій, коли ти йдеш в школу, №3 – твій настрій на уроці читання, №4 – твій настрій на уроці письма, №5 – твій настрій на уроці математики №6 – твій настрій, коли ти розмовляєш з учителем, №7 – твій настрій, коли ти спілкуєшся зі своїми однокласниками, №8 – твій настрій, коли ти знаходишся вдома, №9 – твій настрій, коли ти робиш уроки, №10 – придумайте самі, хто живе і що робить в цьому будиночку. Коли ви закінчите його розфарбовувати, тихенько на вушко скажіть мені, хто там живе і що він робить (на відповідному аркуші робиться відповідна позначка).

! Методика дає психотерапевтичний ефект, який досягається самим використанням кольору, можливістю відреагування негативних і позитивних емоцій, окрім того емоційний ряд закінчується в мажорному тоні (захоплення, власний вибір).

💡 Процедура обробки починається з завдання №1. Обчислюється вегетативний коефіцієнт за формулою: $VK = (18 - \text{місце червоного кольору} - \text{місце синього кольору}) / (18 - \text{місце синього кольору} - \text{місце зеленого кольору})$ Вегетативний коефіцієнт характеризує енергетичний баланс організму: його здатність до енерговитрат або тенденцію до енергозбереження. Його значення змінюється від 0,2 до 5 балів.

Енергетичний показник інтерпретується таким чином:

0 – 0,5 – хронічна перевтома, виснаження, низька працездатність. Навантаження непосильні для дитини;

0,51 – 0,91 – компенсується стан втоми. Самовідновлення оптимальної працездатності відбувається за рахунок періодичного зниження активності. Необхідна оптимізація робочого ритму, режиму праці та відпочинку;

0,92 – 1,9 – оптимальна працездатність. Дитина відрізняється бадьорістю, здоровою активністю, готовністю до енерговитрат. Навантаження відповідають можливостям. Спосіб життя дозволяє дитині відновлювати витрачену енергію;

понад 2,0 – перезбудження. Найчастіше є результатом роботи дитини на межі своїх можливостей, що призводить до швидкого виснаження. Потрібна нормалізація темпу діяльності, режиму праці та відпочинку, а іноді і зниження навантаження.

Далі розраховується показник сумарного відхилення від аутогенної норми. Певний порядок кольорів (34251607) – аутогенна норма – є індикатором психологічного

благополуччя. Для розрахунку сумарного відхилення (СВ) спочатку обчислюється різниця між реально займаним місцем і нормативним положенням кольору. Потім різниці (абсолютні величини, без урахування знаку) підсумовуються. Значення СВ змінюється від 0 до 32 і може бути тільки парним. Значення СВ відображає стійкий емоційний фон, тобто переважний настрій дитини. Числові значення СВ інтерпретуються наступним чином:

більше 20 – переважання негативних емоцій. У дитини домінують погані настрої і неприємні переживання. Є проблеми, які дитина не може вирішити самостійно;

10 – 18 – емоційний стан в нормі. Дитина може радіти і засмучуватися, приводів для занепокоєння немає;

Менше 10 – Переважання позитивних емоцій. Дитина весела, щаслива, налаштована оптимістично.

Завдання №2 і №3 по суті розшифровують емоційну сферу школярів і орієнтують дослідника в ймовірних проблемах адаптації.

Завдання №2 характеризує сферу соціальних емоцій. Тут треба оцінити ступінь диференціації емоцій – в нормі позитивні почуття дитина розфарбовує основними кольорами, негативні – коричневим і чорним. Слабка чи недостатня диференціація вказує на деформацію в тих чи інших блоках особистісних відносин: Щастя-горе – блок базового комфорту, Справедливість-образ – блок особистісного зростання, Дружба-сварка – блок міжособистісної взаємодії, Доброта-злість – блок потенційної агресії, Нудьга-захоплення – блок пізнання. При наявності інверсії колірної шкали (основні кольори займають останні місця) у дітей часто спостерігається недостатня диференціація соціальних емоцій – наприклад, і щастя і сварка можуть бути позначені одним і тим же червоним кольором. У цьому випадку треба звернути увагу, як розфарбовує дитина парні категорії і наскільки далеко стоять пари в колірному виборі. Актуальність переживання дитиною того чи іншого почуття вказує його місце в колірній шкалі (завдання №1).

У завданні №3 відображено емоційне ставлення дитини до себе, шкільної діяльності, вчителя та однокласників. Зрозуміло, що при наявності проблем в якійсь сфері, школяр початкових класів розфарбовує саме ці будиночки коричневим або чорним кольором. Доцільно виділити ряди об'єктів, які дитина позначила однаковим кольором. Наприклад, школа-щастя-захоплення або домашні завдання-горе-нудьга. Ланцюжки асоціацій досить прозорі для розуміння емоційного ставлення дитини до школи. Діти зі слабкою диференціацією емоцій швидше за все будуть амбівалентні і в емоційній оцінці видів діяльності.

За результатами завдання №3 можна виділити три групи дітей:

з позитивним ставленням до школи

з амбівалентним ставленням

з негативним ставленням

Слід зазначити, що при вкрай низьких або вкрай високих показниках ВК і СВ, сумнівах в чистоті дослідження, дана методика може бути продубльована за тією ж схемою, але індивідуально, зі стандартними картками з тесту Лідера.

Бланк відповідей до тесту «Будиночки»

ПІБ

клас

дата

1 завдання

1	2	3	4	5	6	7	8

2 завдання

									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

3 завдання

									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

№ 10

«Карта спостережень» Д. Стотта

Методика використовується для діагностики труднощів адаптації дитини в школі, аналізу характеру дезадаптації і ступеня непристосованості дітей до школи за результатами тривалого спостереження, дає можливість отримати картину емоційного стану дитини, що не дозволяє адекватно пристосуватися до вимог шкільного життя.

Важливо відзначити, що психолог, класний керівник може як сам проводити таке спостереження, так і використовувати досвід спостереження, знання дитини педагогом. Опора на досвід вчителів, вихователів, класних керівників — людей, які протягом довгого часу постійно спілкуються з дітьми, спостерігають їх в самих різних ситуаціях, є надзвичайно істотною.

Карта спостережень Стотта складається з 16 комплексів симптомів-зразків поведінки, симптомокомплексів (СК). СК віддруковані у вигляді переліків і пронумеровані (I-XVI). У кожному СК зразки поведінки мають свою нумерацію.

У кожному СК бали за зразки поведінки підсумовуються. Потім суми сирих оцінок по кожному переводяться в процентні показники. Процентні показники свідчать про вираженість СК в обстежуваного від максимально можливої вираженості.

Інструкція: закресліть цифру, що кодує одиницю поведінки, в тому випадку, якщо вона характерна, типова, на вашу думку, для даного учня.

I. НН – недовіра новим людям, речам, ситуаціям. Це веде до того, що любий успіх вартує дитині великих зусиль. Від 1 до 11 – менш явні симптоми; від 12 до 17 – симптоми явного порушення.

1. Розмовляє з учителем тільки тоді, коли знаходиться з ним на одинці.
2. Плаче, коли йому роблять зауваження.
3. Ніколи не пропонує нікому ніякої допомоги, але охоче допомагає, якщо його про це попросять.
4. Дитина «підлегла» (погоджується на другорядні ролі, наприклад, під час гри бігає за м'ячем, в той час, коли інші спокійно на це дивляться).
5. Надто тривожний, щоб бути неслухняним.
6. Обманює зі страху.
7. Любить, якщо до нього проявляють симпатію, але не просить про це.
8. Ніколи не приносить учителю квітів або інших подарунків, хоча його товариші це роблять.
9. Ніколи не приносить і не показує учителю знайдених ним речей або яких-небудь зроблених ним моделей, хоча його товариші часто це роблять.
10. Має тільки одного хорошого приятеля і, як правило, ігнорує інших дівчаток і хлопчиків.
11. Вітається з учителем тільки тоді, коли той зверне на нього увагу. Хочє бути поміченим.
12. Не підходить до вчителя з особистої ініціативи.
13. Надто сором'язливий, щоб просити щось /наприклад, допомоги/.
14. Легко стає нервовим, плаче, червоніє, якщо йому задають питання.
15. Легко /відсторонюється/ відмежовується від активної участі у грі.
16. Розмовляє невиразно, бурмоче, особливо тоді, коли з ним вітаються.

II. Д – депресія. В більш легкій формі /симптоми 1-6/ час від часу спостерігаються перепади активності, зміна настрою. Наявність симптомів 7-8 свідчать про схильність до роздратування і фізіологічного виснаження. Симптоми 9-20 відображають більш гострі форми депресії. Пунктам синдрому Д зазвичай супроводжуються відбитими синдромами ВВ і ТД /див. IV і V/, особливо в крайніх формах депресії. Мабуть вони дійсно репрезентують елементи депресивного виснаження.

1. Під час відповіді на уроці інколи старанний, інколи нічим не турбується.

2. В залежності від самопочуття, або просить допомогу при виконанні шкільних завдань, або ні.
3. Веде себе дуже по-різному. Старанність в навчанні змінюється майже щоденно.
4. У грі інколи активний, інколи апатичний.
5. У вільний час інколи проявляє, повну відсутність інтересу до будь-чого.
6. Виконуючи фізичну роботу, інколи дуже старанний, інколи - ні.
7. Нетерплячий, втрачає інтерес до роботи по мірі її виконання.
8. Сердитий, «впадає у сказ».
9. Може працювати на самоті, але швидко втомлюється.
10. На ручну роботу не стає фізичних сил.
11. В'ялий, безініціативний /у класі/.
12. Апатичний, пасивний, не уважний.
13. Рухи уповільнені.
14. Надто апатичний, щоб будемо засмучуватися /і, отже, ні до кого не звертається за допомогою/.
15. Часто спостерігаються раптові і різні спади енергії.
16. Погляд «тупий», байдужий.
17. Завжди лінивий і апатичний у грі.
18. Часто мріє наяву.
19. Говорить невиразно, бурмоче.
20. Викликає жалість /пригнічений, нещасний/, рідко сміється.

III. У – уникання контактів з людьми. Відчуження. Захисна установка по відношенню до будь-яких контактів з людьми, неприйняття проявів до нього почуття любові.

1. Абсолютно ніколи ні з ким не вітається.
2. Не реагує на привітання.
3. Не проявляє дружелюбності і доброзичливості до людей.
4. Уникає розмов «зачинений в собі».
5. Мріє і займається чимось іншим замість шкільних занять «живе в іншому світі».
6. Зовсім не проявляє інтересу до ручної роботи.
7. Не цікавиться колективними іграми.
8. Уникає інших людей.
9. Тримається далеко від дорослих, навіть тоді, коли ким-небудь ображений або в чомусь підозрюється.
10. Зовні ізольований від інших людей /дітей/ – до нього не можливо «достукатись».
11. Справляє таке враження, ніби зовсім не помічає інших людей.
12. У розмові неспокійний, відходить від теми розмови.
13. Веде себе подібно «настороженій тварині».

IV. ТВ – тривожність по відношенню до дорослих. Неспокій і невпевненість в тому, чи цікавляться ним дорослі, чи люблять його. Симптоми 1-6 – дитина намагається впевнитись, чи «приймають» або чи люблять його дорослі. Симптоми 7-10 – звертає на себе увагу і перебільшено добивається любові від дорослого. Симптоми 11-16 – проявляє сильний неспокій від того, чи «приймають його дорослі»

1. Дуже охоче виконує свої обов'язки.
2. Проявляє надмірне бажання вітатися з учителем.
3. Надмірно говіркий, балакучий /цим докучає/.
4. Дуже охоче приносить квіти та інші подарунки учителю.
5. Дуже часто приносить і показує вчителю знайдені ним предмети, малюнки, моделі інше.
6. Надто дружелюбний по відношенню до вчителя.
7. Занадто багато розказує вчителю про свої заняття у сім'ї.
8. «Підлизується», намагається сподобатись учителю.

9. Завжди знаходить привід зайняти учителя своєю особою.
10. Постійно потребує допомоги і контролю з боку вчителя.
11. Добивається симпатії вчителя. Підходить до нього з різноманітними дрібними справами і скаргами на товаришів.
12. Намагається «монополізувати» вчителя /займати його виключно своєю особою/.
13. Розповідає фантастичні вигадані історії.
14. Намагається зацікавити дорослих своєю особою, але не додає з свого боку ніякої старанності в цьому напрямку.
15. Надмірно стурбований тим, щоб зацікавити собою дорослих і придбати їхню симпатію.
16. Повністю «відчужується», якщо його зусилля марні.

V. ВД – ворожість у відносинах з дорослими. Симптоми 1-4 дитина проявляє різні форми неприйняття дорослих, які можуть бути початком ворожості або депресії. Симптоми 5-9 – відносяться до дорослих або вороже, або намагається добитися від них хорошого відношення. Симптоми 10-17 – відкрита ворожість, яка проявляється в асоціальної поведінці. Симптоми 18-24 – повна, некерована, звичайна ворожість.

1. Часта зміна настрою,
2. Зовсім нетерплячий, окрім тих випадків, коли знаходиться в хорошому настрої.
3. Проявляє завзятість і наполегливість до ручної праці.
4. Часто буває в поганому настрої.
5. При відповідному настрої пропонує свою допомогу.
6. Коли про щось просить вчителя, то буває інколи дуже сердечним, інколи – байдужим.
7. Інколи прагне, а інколи уникає привітань з учителем.
8. У відповідь на привітання може проявляти злість або підозрюваність.
9. Інколи дружелюбний, інколи в поганому настрої.
10. Дуже мінливий у поведінці, інколи здається, що він навмисно погано виконує роботу.
11. Псує громадську і особисту власність /вдома, на вулицях, в саду, громадському транспорті/.
12. Брутальна: мова, розповіді, вірші, малюнки.
13. Неприємний, особливо коли захищається від пред'явлених йому звинувачень.
14. «Бурмоче під ніс», якщо чимось незадоволений.
15. Негативно відноситься до зауважень.
16. Інколи обманує без якого-небудь приводу і легко.
17. Раз або двічі був помічений у крадіжках грошей, солодощів, цінних речей.
18. Завжди на щось претендує і вважає, що несправедливо наказаний.
19. «Дикий» погляд. Дивиться «з-під лоба».
20. Дуже неслухняний, але дотримується дисципліни.
21. Агресивний /кричить, погрожує, застосовує силу/.
22. Найохочіше приятелює з «підозрілими» типами.
23. Часто краде гроші, солодощі, цінні речі.
24. Веде себе непристойно.

VI. ТД – тривога по відношенню до дітей. Тривога дитини по те, чи приймають його інші діти. Часом вона приймає форму відкритої ворожнечі. Всі симптоми однаково важливі.

1. «Грає героя», особливо тоді, коли йому роблять зауваження.
2. Не може не утриматись, щоб не «грати» перед оточуючими.
3. Схильний «прикидатись дурником».
4. Надто сміливий /ризикуює без потреби/.
5. Турбується про те, щоб завжди знаходитись в злагоді з більшістю. Нав'язується іншим, ним легко керувати.
6. Любить бути в центрі уваги.

7. Грається з дітьми старше себе.
8. Намагається зайняти відповідальний пост, але побоюється, що не справиться з ним.
9. Хвалиться перед іншими дітьми.
10. Хвалько /корчить з себе блазня/.
11. Шумно веде себе, коли у класі немає вчителя.
12. Одягається зухвало /штани, зачіска – хлопчики; перебільшування в одязі, косметика – дівчатка/.
13. З пристрасстю псує громадську власність.
14. Погані вчинки в групі однолітків.
15. Наслідуює хуліганські прояви інших.
16. Вважає, що дорослі не
17. едружелюбні, втручаються, не маючи на це права.

VII. А – асоціальність. Невпевненість у схваленні дорослих, яка передається в різних формах негативізму. Симптоми 1-5 – відсутність бажання сподобатись дорослим. Байдужість і відсутність зацікавленості в хороших стосунках з ними. Симптоми 5-9 – у старших дітей можуть вказувати на певну ступінь незалежності. Симптоми 10-16 – відсутність моральної оцінки в дрібницях.

1. Не зацікавлений у навчанні.
2. Працює в школі тільки тоді, коли над ним «стоять» або коли його змушують працювати.
3. Працює поза школою тільки тоді, коли його контролюють або змушують працювати.
4. Не сором'язливий, але ніколи не попросить про допомогу.
5. Несором'язливий, але проявляє байдужість при відповідях на запитання вчителя.
6. Ніколи добровільно не береться ні за яку роботу.
7. Не зацікавлений у схваленні або несхваленні дорослих.
8. Зводить до мінімуму контакти з учителем, але нормально спілкується з іншими людьми.
9. Уникає вчителя, але розмовляє з іншими дорослими.
10. Списує домашні завдання.
11. Бере чужі книжки без дозволу.
12. Егоїстичний, любить інтриги, псує іншим дітям ігри.
13. В іграх з іншими дітьми проявляє хитрощі і непорядність.
14. «Нечесний гравець» /грає тільки для особистої вигоди/.
15. Не може дивитись прямо у вічі іншому.
16. Потайливий і недовірливий.

VIII. ВД – ворожість до дітей /від ревносного суперництва до відкритого ворогування/.

1. Заважає іншим дітям у іграх, підсміюється над ними, любить їх лякати.
2. Часом дуже недобррозичливий у відносинах з тими дітьми, які не відносяться до тісного кола його спілкування.
3. Докучає іншим дітям, чіпляється до них.
4. Свариться, ображає інших дітей.
5. Намагається своїми зауваженнями створити певні труднощі.
6. Ховає або ламає предмети, речі, що належать іншим дітям.
7. Знаходиться здебільшого у поганих стосунках з іншими дітьми.
8. Чіпляється до слабших дітей.
9. Інші діти його не люблять або навіть не терплять.
10. Б'ється невідповідним способом /кусається, дряпається/.

IX. Н – невгамовність. Невгамовність, нетерплячість, неспроможність до роботи, яка потребує посидючості, концентрації уваги й роздуму. Схильність до короткочасних й легких зусиль. Уникнення довгострокових зусиль.

1. Дуже неохайний.
2. Відказується від контакту з іншими дітьми таким чином, який дуже неприємний для них.
3. Легко примирюється з невдачами у ручній роботі.
4. У грі абсолютно не володіє собою.
5. Непунктуальний, нестаранний. Часто забуває або губить олівці, книжки, інші предмети.
6. Безвідповідальний у ручній праці.
7. Нестаранний у шкільних заняттях.
8. Надто неспокійний, щоб працювати наодинці.
9. У класі не може бути уважним або довго на чомусь зосереджуватись.
10. Не знає, що з собою робити. Ні на чому не може зупинитись на відносно довгий час.
11. Надто неспокійний, щоб запам'ятати зауваження вчителя.

X. ЕН – емоційна напруга. Симптоми 1-5 – свідчать про емоційну незрілість, про серйозні страхи. 8-10 – про прогули і непунктуальність.

1. Грає з іграшками надто дитячими для його віку.
2. Любить гратися, але швидко втрачає інтерес до них.
3. Надто незрілий, щоб прислухатись і слідувати вказівкам.
4. Грає виключно з більш молодшими дітьми.
5. Надто інфантильний у мові.
6. Надто неспокійний, щоб щось вирішити.
7. Інші діти чіпляються до нього /він являє собою «козла відпущення»/.
8. Його часто підозрюють у тому, що він прогулює уроки, хоча в дійсності він хотів це зробити один або два рази.
9. Часто спізнюється.
10. Іде з деяких уроків.
11. Необов'язковий, неорганізований, незібраний, невідповідальний.
12. Веде себе у групі /класі/ як сторонній, пригноблений.

XI. НС – невротичні симптоми. Гострота їх може залежати від віку дитини; вони також можуть бути наслідками існуючого раніше порушення.

1. Заїкається, ніяковіє. «Важко витягнути з нього слово».
2. Говорить сумбурно.
3. Часто моргає.
4. Безцільно рухає руками. Різноманітні «тики».
5. Гризе нігті.
6. Ходить підстрибуючи.
7. Ссе палець /старше 10 років/.

XII. С – неблагополучні умови оточуючого середовища.

1. Часто відсутній у школі.
2. Не буває у школі по декілька днів.
3. Батьки свідомо обманюють, виправдовуючи відсутність дитини у школі.
4. Змушений залишатись вдома, щоб допомагати батькам.
5. Неохайний, брудний.
6. Виглядає так, ніби дуже погано харчується.
7. Менш гарний ніж інші діти.

XIII. СР – сексуальний розвиток.

1. Дуже ранній розвиток, чутливий до протилежної статі.
2. Затримки статевого розвитку.
3. Прояви збочених схильностей.

XIV. РВ – розумова відсталість.

1. Сильно відстає в навчанні.
2. «Тупий» для свого віку.
3. Зовсім не вміє читати.
4. Великі недоліки в знаннях елементарної математики.
5. Зовсім не розуміє математики.
6. Інші діти відносяться до нього як до дитини, яка має вади розумового розвитку.
7. Просто кажучи «дурник».

XV. XO – хвороби і органічні порушення.

1. Неправильне дихання.
2. Часті застуди.
3. Часті кровотечі з носу.
4. Дихає через рот.
5. Схильність до вушних захворювань.
6. Схильність до шкірних захворювань.
7. Скаржиться на часті болі у шлунку, тошноту.
8. Часті головні болі.
9. Схильність надмірно червоніти або блідніти.
10. Хворобливі, почервонілі віки.
11. Дуже холодні руки.
12. Косоокість.
13. Погана координація рухів.
14. Неприродні пози тіла.

XVI. Ф – фізичні дефекти.

1. Поганий зір.
2. Слабкий слух.
3. Дуже маленький зріст.
4. Надто велика вага.
5. Інші ненормальні особливості складу тіла.

На реєстраційному бланку підкреслюються ті фрагменти поведінки, які характерні для даної дитини. Заповнюється КС педагогом або вихователем, взагалі людиною, яка добре знає дитину. Але інтерпретація даних і діагноз шкільної дезадаптації потребують спеціальної психологічної підготовки, тому повинні здійснюватися самим шкільним психологом. Треба відмітити, що суб'єктивне уявлення педагога, про дитину, може не співпадати з діагнозом, який ставить психолог на основі заповненої цим педагогом КС. Досвід застосування КС показує, що звичайно представлення педагога і діагноз психолога не протирічать один одному, але використання КС дозволяє зняти надмірний суб'єктивізм, оцінювання педагогічної характеристики і більш детальну, об'єктивну картину особливостей розвитку особистості і поведінки. Центральна вертикальна межа відокремлює більш важкі порушення (праворуч) від менш важких (ліворуч). При підрахунку симптомів, що знаходяться ліворуч від вертикальної риси, оцінюються одним балом, праворуч - двома. Підраховується сума балів по кожному синдрому і загальний «коефіцієнт дезадаптованості» за сумою балів за всіма синдромами. Крім кількісної обробки результатів проводиться їх якісний аналіз.

Орієнтовні критерії (за Мурзенко):

Коефіцієнт дезадаптації основної частини вибірки становить від **8 до 25** балів. **Понад 25** балів свідчить про значну серйозність порушення механізмів особистісної адаптації, ці діти стоять на межі клінічних порушень і потребують спеціальної допомоги, аж до втручання психоневролога.

Ім'я, прізвище _____

Вік _____

Дата _____ Клас _____

НД1 2 34 56 7 8 9 10111213141516
Д 12 34 5 6 7 9 108 11121314151617181920
У 12 3 4 5 6 7 8 9 10111213
ТВ1 2 34 56 7 9 11 13151213141516
ВВ1 23 45 6 7 8 9 101112131415161718192021222324
ТД23 45 6 7 8 9 101 1112131415
А 1 23 45 6 8 9 10117 1213141516
Н 1 34 56 7 8 9 10112
ВД1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
ЕН12 3 4 5 9 106 7 8 1112
НС2 3 4 1 5 6 7
С 12 3 4 5 6 7
СР1 2 3
РВ1 2 3 4 5 6 7
Х1 2 3 45 67 8 9 10 11121314
Ф1 2 4 5 3

АНКЕТА ДЛЯ БАТЬКІВ ЧЕТВЕРОКЛАСНИКОВ

(Сомова Н.Л. В пятый класс – в первый раз: Пособие для родителей, специалистов служб сопровождения, психологов, педагогов школ и гимназий. – СПб.: КАРО, 2001)

Школа _____

Клас _____

Прізвище, _____

ім'я _____

дитини _____

Ознайомтеся з пропонованими твердженнями. Відзначте, будь ласка, ті твердження, які характерні для вашої дитини (обведіть або підкресліть номер твердження).

1. Хочє бути дуже маленьким (великим).
2. Вважає себе негарним.
3. Вважає себе хворим.
4. Рахує себе слабкіше за інших.
5. Не любить своє ім'я.
6. Не хоче бути дівчинкою (хлопчиком).
7. Думає, що у нього мало друзів.
8. Думає, що у його знайомих дружніша сім'я.
9. Йому здається, що удома він всім заважає.
10. Вважає, що батьки їм незадоволені.
11. Йому здається, що вчителька їм незадоволена.
12. Вважає себе не дуже здатним.
13. Вважає, що йому часто не таланить.
14. Вважає, що у нього все виходить погано, що він нічого не уміє.
15. Думає, що він погане дитя.
16. Вважає, що він нікому не потрібний, його ніхто не любить, і часто говорить про це.

17. Не справляється з навчанням.

18. Зазнає труднощі при вивченні окремих предметів.

Протокол
Діагностики сформованість позитивної «я-концепції»
і про негативне відношення дитяти до самого собі.

Мета: дослідження рівня несформованість позитивної «я-концепції» і про негативне відношення дитяти до самого собі.

Клас _____

Кількість обстежуваних _____

Дата _____

Ознайомтеся з пропонованими твердженнями. Відзначте, будь ласка, ті твердження, які характерні для вашого дитяти (обведіть або підкресліть номер твердження).

№	Прізвище, ім'я	1, 2, 3, 4 неприйнят я дитям свого тіла	5 і 6 неприйнят я статі і імені	7, 8, 9, 10, 11 неприспосованіст ь дитяти в спілкуванні	12, 13, 14, 15, 16 наявність неадекватно ї самооцінки	17 і 18 проблем и у навчанні	Примітка

Висновок

_____

_____

_____

Практичний

психолог

_____

КЛЮЧ

Обробка отриманих результатів

Чим більше тверджень відмічено, тим більше це свідчить про несформованість позитивної «я-концепції» і про негативне відношення дитини до самого собі.

Твердження 1, 2, 3, 4 говорять про неприйняття дитиною свого тіла;

Твердження 5 і 6 – про неприйняття статі і імені;

Твердження 7, 8, 9, 10, 11 дають інформацію про неприспосованість дитини в спілкуванні;

Твердження 12, 13, 14, 15, 16 свідчать про наявність неадекватної самооцінки;

Твердження 17 і 18 – про проблеми у навчанні (що знижують самооцінку).

Колірна діагностика Люшера

дозволяє виміряти психофізіологічний стан людини, його стресостійкість, активність і комунікативні здібності.

Тест Люшера дозволяє визначити причини психологічного стресу, який може привести до появи фізіологічних симптомів. Тест Люшера — це колірна діагностика станів людини. Тест Люшера заснований на тому дослідному факті, що вибір кольору відображає нерідко спрямованість випробуваного на певну діяльність, настрій, функціональний стан і найбільш стійкі риси особистості. Це т.зв. «Глибинний» тест. Перевага того чи іншого кольору неусвідомлена. Значення квітів в їх психологічній інтерпретації визначалися в ході різнобічного обстеження численного контингенту різних випробовуваних.

При опитуванні кольору розташовуються на білому тлі, рівномірно і досить яскраво освітленому. Після першого і другого опитування психолог записує вибори випробуваного, використовуючи загальноприйнятну символіку: 1 — темно-синій колір; 2 — синьо-зелений; 3 — оранжево-червоний; 4 — жовтий; 5 — фіолетовий; 6 — коричневий; 7 — чорний; 0 — сірий колір. Для умовного позначення положення квітів у різних позиціях можуть використовуватися такі символи: Явна перевага — «+» (знак додавання). Перевага кольору — «х» (знак множення). Байдужість до кольору — «=» (знак рівності). Антипатія (або неприйняття) — «-» Знак віднімання.

Значення восьми позицій. Після того як всі 8 кольорів розташовані в порядку переваги і позначені відповідними знаками, можна виділити наступні відносини або функції: 1-я позиція — колір, який подобається найбільше, вказує на основний спосіб дії, тобто засіб для досягнення цілей, що стоять перед обстежуваним. 2-я позиція — зазвичай колір в цій позиції також позначається знаком «+», і в цьому випадку він означає мета, до якої прагне випробуваний. 3-тя і 4-а позиції — зазвичай кольору, що стоять в цих позиціях, позначаються знаком «х» і вказують на справжній стан речей, ситуацію або образ дії, що впливає з даної ситуації (наприклад, синій колір в цьому випадку буде означати — випробуваний відчуває, що знаходиться в обстановці спокою або ж що обстановка вимагає, щоб він діяв спокійно). 5-я і 6-я позиції — кольору, що знаходяться в цих позиціях і позначені знаком «=», вказують на специфічні особливості, які не викликають ворожості, не зв'язуються з існуючим станом справ, незадіяні в даний момент резерви, особливості особистості. 7-а і 8-а позиції — колір в цих позиціях, позначений знаком «-», означає існування пригніченою потреби або потреби, яку слід придушити тому, що її реалізація призвела б до несприятливих результатів. — Значення восьми кольорів: що її реалізація призвела б до несприятливих результатів. — Значення восьми кольорів: що її реалізація призвела б до несприятливих результатів. — Значення восьми кольорів:

1. Синій — потреба в спокої.
2. Зелений — потреба в самоствердженні.
3. Червоний — потреба в цілеспрямованій активності.
4. Жовтий — потреба в спонтанній активності.
5. Фіолетовий — переможний червоного і капітуляцію синього.
6. Коричневий — чуттєву основу відчуттів.
7. Чорний — заперечення фарб життя і самого буття.
8. Сірий — укриття від зовнішніх впливів, звільнення від зобов'язань, відгородження [213. С. 105-108].

Розмітка виборів. При повторному виборі квітів, якщо два або більше кольору змінюють позицію, але все ж залишаються поруч з кольором, який був їх сусідом по першому вибору, то група існує, і саме цю групу кольорів слід обвести кружком і позначити відповідним функції знаком. Дуже часто ці групи дещо відрізняються від простої угруповання по парам.

Приклад: 1-й вибір — 31542687 2-й вибір — 35142678 Групування виконується наступним чином: 3 1 5 4 2 6 8 7 3 (5 1) (4 2 6) (7 + x x = = = — — Роблячи позначки в протоколі такого тесту, слід керуватися наступними правилами:

1. Перша група (або одна цифра) позначається «+».
2. Друга група (або одна цифра) позначається «х».
3. Остання група (або одна цифра) позначається «-».
4. Всі інші кольори позначаються знаком «=».

Там, де є пари квітів, при інтерпретації слід використовувати їх, а не окремі кольори. Іноді одні й ті ж кольори при 1-м і 2-м виборі будуть забезпечені різними знаками. У цьому випадку кожен вибір слід позначити окремо: ++ х = = — — — 5 1 3 4 2 6 8 7 3 5 1 4 2 7 6 8 + х х = = = — — Зазвичай другий вибір буває більш спонтанним і тому більш дійсним, ніж перший, особливо в разі сумнівів. У зв'язку з цим при користуванні таблицями слід враховувати в першу чергу угруповання і помітки, зроблені при другому виборі. Може виявитися, що будь-які номери є загальними для двох функціональних груп і тоді слід інтерпретувати обидві групи відповідними позначками в протоколі:

++ — — + х х = = = = — 5 1 3 4 8 6 2 7 1-й вибір 3 1 5 4 8 7 2 6 2-й вибір ++ х = = = = _ —

В такому випадку в таблицях потрібно дивитися такі групи: + 3 + 1, х х5, = 4 = 8, -2-6 (маються ще також додаткові групи: + 3-6 і + 3-2).

Тривоги і компенсації. Чотири основні кольори символізують основні психологічні потреби, тому в разі нормального протоколу тесту ці кольори повинні знаходитися на початку ряду або в межах перших 5 місць. У тому випадку коли вони розташовані інакше, це вказує на наявність будь-якого фізіологічного або психологічного відхилення, яке тим серйозніше, чим ближче до кінця ряду поміщений основний колір. Коли один з основних кольорів (синій, зелений, червоний або жовтий) займає одну з 3 останніх позицій ряду (6, 7-або 8-ю), це вказує на неприйняття, і даний колір позначається знаком «-». Будь-який колір, що стоїть в ряду після зазначеного, також повинен бути відзначений знаком мінус («-»). Іншими словами, якщо основний колір займає, наприклад, 6-у позицію, то кольору, що стоять на 7-й і 8-й позиціях, також позначаються знаком «-». Всі кольори, символізують в цьому випадку джерела тривоги, супроводжуються додатковими знаками — буквою «А» (скорочення від англ. anxiety — тривога). Приклад: ... 3 6 7А А А Незалежно від ступеня усвідомленості джерело стресу викликає компенсує поведінку, характер якого символізує колір, поміщений на першу позицію. Даний колір позначає провідний спосіб компенсації в тих випадках, коли відкидається будь-якої основний колір. Щоб звернути на це увагу, коли в кінці ряду переваг є позначка «А», колір, який займає першу позицію, позначається буквою «С» (скорочення від англ. Compensation — компенсація). Приклад: 4 ... 8 7 2 + = — — 3 А В ситуаціях коли перевага надається ахроматичних квітів — коричневого (6), сірому (8) або чорному (7), це може означати негативне ставлення до життя. Якщо один з данн квітів займає будь-яку з трьох перших позицій, то можна говорити про те, що зазначена компенсація не є «нормальною» і висловлює в деякому сенсі ступінь «утрируваності» поведінки. Такі кольори, а також кольору, які стоять на попередніх позиціях, слід позначити знаком «+» і буквою «З».

Приклад: 3 4 наступне 8 + + + 3 3 3 У деяких випадках, коли сірий, коричневий або чорний кольори займають одну (або кілька) з трьох перших позицій і в той же час на позиціях 6, 7 і 8-й немає ні одного з основних кольорів, колір, стоїть в 8-й позиції, слід розглядати як символізує тривогу. Він повинен бути о. Приклад: 3 4 наступне 8. . 6 5 7 + + + — 3 3 3 А Іншими словами, якщо є тривога, то повинна бути компенсація і, навпаки, якщо є компенсація — повинна бути тривога. Інтенсивність тривоги і компенсації. Психологічний або фізіологічний дефект, що викликає тривогу, вважається відносно слабким, якщо основний колір знаходиться на 6-й позиції, і більш серйозним, коли такий колір займає 8-у позицію. Це дозволяє говорити про інтенсивність тривоги. Ми будемо позначати знаками оклику «!» кольору, що символізують джерела тривоги, відповідно до наступних правил:

1. Якщо основний колір займає 6-у позицію — один!
2. Якщо основний колір займає 7-у позицію — два!
3. Якщо основний колір займає 8-у позицію — три!

Приклад: . . . . 2 4 3 — — — А А А! !! !! ! Таким чином, інтенсивність тривоги вимірюється кількістю знаків «!». Аналогічний спосіб використовується і для фіксації та вимірювання ступеня компульсивності, пов'язаної з компенсаціями. При цьому позначають знаками оклику «!» кольору, що символізують джерела компенсацій, керуючись такими правилами:

1. Якщо компенсація символізується будь-яким основним кольором або фіолетовим — дані позицій не позначаються.
2. Якщо сірий, коричневий або чорний займає 3-ю позицію — один!
3. Якщо сірий, коричневий або чорний займає 2-у позицію — два!
4. Якщо сірий, коричневий або чорний займає 1-ю позицію — три!

Приклад: 7 8 6. . . . + + + 3 3 С !!! !! ! Після того як в протоколі опитування пророблені звичайні операції (групування і розмітки функцій), відповідні позиції необхідно позначити буквами «С» і «А» і згідно з наведеними вище правилами розставити знаки оклику «!», Підрахувати їх кількість в першому і другому виборі. приклад:

!!!	!!	!	!!	Всього 8!					
3	3	А	А	А					
+	+	х	х	=	—	—	—		
1-вибір		8	6	5	1	3	4	2	7
2-вибір		7	8	6	1	5	2	4	3
+	+	+	х	х	—	—	—		
3	3	3	А	А	А				
!!!	!!	!	!	!!	!!!	Всього 12!			

Якщо у другому виборі виявляється менше знаків оклику, ніж в першому, то загальний прогноз можна вважати сприятливим. Якщо ж спостерігається зворотне, то несприятливий прогноз більш імовірний. Таким чином, ми отримуємо практичний спосіб прогнозу

реакції на поліпшення умов. Кількісною мірою інтенсивності тривоги в цілому є сума «!». «Актуальна проблема». Характер будь-якої незадоволеної потреби разом з компенсацією як спробою її вирішення дозволяє визначити тип конфлікту. Тривога плюс її компенсація дають можливість характеризувати актуальну проблему — саме така проблема чи конфлікт можуть бути відправною точкою для психологічної або медичної терапії. Прогностичним критерієм для оцінки актуальних проблем в колірному тесті виступають порівняння найбільш бажаних («+» — функції) і найбільш відкидала квітів («-» — функції). Такі порівняння дозволяють визначити характер актуальних проблем. Інтерпретації, наведені в таблиці «+» — функцій, показують основні компоненти таких проблем: сам джерело стресу і спосіб, який застосовується в спробі цей стрес подолати. У найпростішому випадку це характеризується парою квітів, які займають 1-ю та 8-ю позиції. Загальний випадок вимагає залучення декількох пар квітів в порядку значимості проблем ними Символізуємо. У колірному тесті розроблена система правил приписування ступеня актуальності проблем, що символізується квітами, які займають різні позиції в ряду переваг. При цьому враховується той факт, що тривога має трохи більше психологічне значення, ніж компенсація. Порядок значущості актуальних проблем:

номери позицій	Приклад (див. Вище):	Компенсації / Тривоги
1) 1-я 8-я	найбільш значима	+7-3
2) 1-я 7-я		+7-4
3) 2-я 8-я		+8-3
4) 2-я 7-я		+8-4
5) 1-я 6-я		+7-2
6) 2-я 6-я		+8-2
7) 3-я 8-я		+6-3
3-я 7-я		+6 — 4
9) 3-я 6-я	Найменш значущі	+6-2

Після закінчення розмітки колірних виборів дається опис особистості обстежуваного за таблицями

ШКАЛА «ТОВАРИСЬКІСТЬ – ЗАМКНУТІСТЬ»

*(Чинник А з модифікованого варіанту дитячого особового запитальника Р.Кеттела)
(Адаптированный модифицированный вариант детского личностного вопросника Р.Кеттела. (Методические рекомендации). – Л., 1985.)*

Кожен школяр повинен написати свої прізвище, ім'я, вік, клас, номер школи і іншу інформацію, яку психолог хоче отримати, у верхній частині бланка відповідей. Як тільки діти будуть готові слухати, їм вголос зачитується інструкція.

ІНСТРУКЦІЯ

Дорогі учні, ми проводимо вивчення характеру школярів. Пропонуємо вам анкету з низкою запитань. Тут не може бути «правильних» або «неправильних» відповідей. Кожен

з вас вибере ту відповідь, яка найбільш личить. Питання складаються з двох частин – а) і б), розділених словом «або». Читаючи питання, вибирайте ту частину, яка личить більше. У бланку для відповідей проти кожного номера питання ставте букву вибраного вами варіанту відповіді. Наприклад, 1а), 2б), 3а) і так далі

ПИТАННЯ:

1	а) ти швидко справляєшся зі своїми домашніми завданнями	або	б) ти їх виконуєш довго
2	а) якщо над тобою пожартували, ти трохи сердишся	або	б) смієшся
3	а) у тебе багато друзів	або	б) не дуже багато
4	а) чи завжди ти добре запам'ятовуєш імена людей	Або	б) трапляється, що ти забуваєш імена людей
5	а) коли вчитель вибирає іншого учня для роботи, яку ти сам хотів зробити, тобі стає образливо	Або	б) ти швидко про це забуваєш
6	а) до тебе добре відносяться майже всі	Або	б) лише деякі люди
7	а) коли ти вранці пробуджуєшся, ти спочатку сонний і млявий	Або	б) тобі відразу хочеться повеселитися
8	а) ти завжди радієш, коли бачиш своїх шкільних друзів	Або	б) інколи тобі не хочеться нікого бачити
9	а) іншим дітям подобається те, що ти пропонуєш	Або	б) ним не завжди це подобається
10	а) чи думаєш ти, що діти прагнуть перехитрити тебе	Або	б) вони відносяться до тебе дружньо

Протокол Діагностики рівня товаристкості.

Мета: дослідження рівня товаристкості, замкнутості.

Клас _____

Кількість обстежуваних _____

Дата _____

ІНСТРУКЦІЯ

Дорогі учні, ми проводимо вивчення характеру школярів. Пропонуємо вам анкету з низкою запитань. Тут не може бути «правильних» або «неправильних» відповідей. Кожен з вас вибере ту відповідь, яка найбільш личить. Питання складаються з двох частин – а) і б), розділених словом «або». Читаючи питання, вибирайте ту частину, яка личить більше. У бланку для відповідей проти кожного номера питання ставте букву вибраного вами варіанту відповіді. Наприклад, 1а), 2б), 3а) і так далі

№	Прізвище, ім'я	1 – 3 стіна (низькі значення чинника)	8 – 10 стенов (високі значення чинника)	Примітка

Висновок

КЛЮЧ**Обробка отриманих результатів**

При оцінці результатів використовується ключ, за збіг з яким нараховується 1 бал. Потім всі бали підсумовуються. Отримана сума балів складає «сиру» оцінку, яку необхідно перевести в «шкальну», – стандартну - шляхом співвідношення з нормативними даними. Нормативні дані представлені у вигляді таблиці для дітей різної статі.

Ключ: 1а, 2б, 3а, 4а, 5б, 6а, 7б, 8а, 9а, 10б.

Стінні норми (8 – 10 років)

стать	Стіни									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Хлопчики	0	1 - 2	3	4	5	6	7	8	9	10
Дівчатка	0 - 1	2 - 3	4	5	6	7	8	9	-	10

Інтерпретація

1 – 3 стіна (низькі значення чинника): замкнутий, недовірливий, відособлений, нетовариський, байдужий.

8 – 10 стенов (високі значення чинника): відкритий, доброзичливий, товариський, веселий, співчутливий.

Висока оцінка характеризує дитяти як емоційно-теплого, товариського, веселого. Такі діти краще пристосовані соціально, дівчатка в середньому мають вищі показники в порівнянні з хлопчиками.

Дитя з низькою оцінкою по цьому чиннику відрізняється недовірливістю, надмірною образливістю, відсутністю інтуїції в міжособистісних стосунках; у його поведінці часто спостерігаються негативізм, упертість, егоцентризм.

ШКАЛА «ВИСОКИЙ САМОКОНТРОЛЬ – НИЗЬКИЙ САМОКОНТРОЛЬ»

(Чинник Q₃ з модифікованого варіанту дитячого особового запитальника Р.Кеттела)

(Адаптированный модифицированный вариант детского личностного вопросника Р.Кеттела. (Методические рекомендации). – Л., 1985.)

ПИТАННЯ:

1	а) швидше тобі б сподобалося працювати на кондитерській фабриці	або	б) бути вчителем
2	а) коли хлопці в класі шумлять, ти завжди сидиш тихо	або	б) ти шумиш разом з ними
3	а) ти віддаєш перевагу друзям, які люблять побалуватися, побігати, пустувати	або	б) тобі подобаються серйозніші
4	а) більш охоче ти зараз ходив би в школу	або	б) поїхав подорожувати в автомобілі
5	а) який вчитель тобі сподобався б більше: м'який, поблажливий	або	б) строгий
6	а) у вільний час ти краще пішов би в кіно	або	б) став садити дерева у дворі
7	а) ти більш охоче розповіси мамі про свої шкільні справи	або	б) про прогулянку, екскурсію
8	а) тобі більше подобається, коли ви з хлопцями	або	б) тобі більше подобається грати з

	розповідає щось один одному		ними
9	а) більш охоче ти пішов би на урок	або	б) поглянув би спортивні змагання
10	а) чи буває тобі важко в школі	або	б) тобі легко в школі

Протокол

Діагностики рівня самоконтроля.

Мета: дослідження рівня самоконтроля.

Клас _____

Кількість обстежуваних _____

Дата _____

ІНСТРУКЦІЯ

Дорогі учні, ми проводимо вивчення самоконтроля школярів. Пропонуємо вам анкету з низкою запитань. Тут не може бути «правильних» або «неправильних» відповідей. Кожен з вас вибере ту відповідь, яка найбільш лічить. Питання складаються з двох частин – а) і б), розділених словом «або». Читаючи питання, вибирайте ту частину, яка лічить більше. У бланку для відповідей проти кожного номера питання ставте букву вибраного вами варіанту відповіді. Наприклад, 1а), 2б), 3а) і так далі

№	Прізвище, ім'я	1 – 3 стіна (низькі значення чинника)	8 – 10 стенов (високі значення чинника)	Примітка

Висновок

Практичний

психолог

КЛЮЧ

Обробка отриманих результатів:

Отримані результати за даною шкалою обробляються аналогічно попереднім (див. Шкала «товариськість-замкнутість»).

Ключ: 1б, 2а, 3б, 4а, 5б, 6б, 7а, 8б, 9а, 10б.

Стінні норми (8 – 10 років)

стать	Стіни									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Хлопчики	0	1	2	3	4 – 5	6	7	8	9	10
Дівчатка	0 - 1	2	3 – 4	5	6	7	8	9	-	10

Інтерпретація

1 – 3 стіна (низькі значення чинника): низький самоконтроль, погане розуміння соціальних нормативів.

8 – 10 стенов (високі значення чинника): високий самоконтроль, хороше розуміння соціальних нормативів.

Високі показники за шкалою можуть бути розцінені як краща соціальна пристосованість, успішніше опанування вимог довколишнього життя. Такі діти контролюють свої емоції і поведінку, доводять справу до кінця, діють по усвідомленому плану, можуть бути ефективними лідерами.

Низькі показники свідчать про невміння контролювати свою поведінку відносно соціальних нормативів, поганої організованості, недисциплінованості, неухважності до інших, поганої соціальної пристосовності, внутрішньої конфліктності.

Hand – test (Е. Вангер)

Тест руки Вагнера призначений для діагностики агресивності. Методика може використовуватися для обстеження як дорослих, так і дітей.

Інструкція:

«Уважно розгляньте запропоновані Вам зображення і скажіть, що, на Вашу думку, робить ця рука?»

Якщо досліджуваний вагається з відповіддю, йому пропонується запитання: «Як Ви думаєте, що робить людина, якій належить ця рука? На що здатна людина з такою рукою? Назвіть всі варіанти, які можете собі уявити».

Стимульний матеріал – стандартні 9 зображень кисті руки і одна без зображення, при показі якої просять уявити кисть руки і описати її уявні дії.

Зображення пред'являються в певній послідовності і положенні.

При нечіткій і двозначній відповіді просять пояснень, запитують: «Добре, а що ще?», Але не нав'язують жодних специфічних відповідей. Якщо експериментатор відчуває, що його дії зустрічають опір, рекомендується перейти до іншої картки.

Тримати малюнок-картку можна в будь-якому положенні.

Число варіантів відповідей по картці не обмежується. Бажано отримати чотири варіанти відповідей. Якщо кількість відповідей менша, уточніть, чи немає бажання ще що-небудь сказати щодо даного зображення руки, а в протоколі, наприклад, при єдиному варіанті відповіді проставляється його значення зі знаком *4, тобто ця єдина безальтернативна відповідь оцінюється в чотири бали замість одного.

Важливо у всіх можливих випадках (якщо досліджуваний не виражає протесту) максимально знижувати невизначеність відповіді, наповнювати змістом висловлювання типу «хтось, щось, комусь» і т.п.

Обробка результатів

Всі відповіді фіксуються в протоколі. Крім запису відповідей реєструється положення, в якому досліджуваний тримає картку, а також час з моменту пред'явлення стимулу до початку відповіді.

При обробці отриманих результатів кожна відповідь досліджуваного відносять до однієї з 11 категорій.

Агресія (А). Рука сприймається як домінуюча, завдає шкоди, активно захоплює який-небудь предмет, що здійснює агресивну дію (щипає, дає ляпас, давить комаху, готова нанести удар і т.п.).

Вказівка (В). Рука бере участь у дії імперативного характеру: веде, спрямовує, перешкоджає, панує над іншими людьми (диригує оркестром, дає вказівку, читає лекцію, учитель каже до учня: «вийди геть», міліціонер зупиняє машину і т.п.).

Страх (С). Рука виступає у відповідях як жертва агресивних проявів іншої особи або прагне захистити кого-небудь від фізичних впливів; може сприйматися як така, що завдає пошкодження самій собі. У цю категорію також включаються відповіді, які містять тенденції до заперечення агресії (не зла рука; кулак стиснутий, але не для удару, піднята від страху рука, рука, відвертає удар і т.п.).

Емоційність (Е). Рука висловлює любов, позитивні емоційні установки до інших людей; бере участь у дії, виражає прихильність, позитивне ставлення, доброзичливість (дружне рукостискання; поплескування по плечу; рука, що гладить тварину, дарує квіти; обіймає і т.п.).

Комунікація (К). Рука бере участь в комунікативній дії: звертається до когось, контактує або прагне встановити контакт. Партнери знаходяться в положенні рівності (жестикуляція в розмові, мова жестів, показує дорогу тощо).

Залежність (З). Рука висловлює підпорядкування іншим особам: бере участь в комунікативній дії в позиції “знизу”, успіх якої залежить від доброзичливого ставлення іншого боку (прохання; солдат віддає честь офіцерові, учень підняв руку для запитання; рука, протягнута за милостинею; людина зупиняє попутну машину і т.п.).

Демонстративність (Д). Рука різними способами виставляє себе на показ, бере участь у явно демонстративній дії (показує “Ок”, милується манікюром, показує тіні на стіні, танцює, грає на музичному інструменті тощо).

Інвалідність (ІВ). Рука пошкоджена, деформована, хвора, нездатна до будь-яких дій (поранена рука, рука хворого або вмираючого, зламанний палець і т.п.).

Активна безособовість (АБ). Рука бере участь у дії, не пов’язаній з комунікацією; проте рука повинна змінити своє фізичне місце розташування, прикласти зусилля (втягає нитку в голку, пише, шие, веде машину, пливе і т.п.).

Пасивна безособовість (ПБ). Рука в спокої, або спостерігається поява тенденції до дії, завершення якої не вимагає присутності іншої людини, але при цьому рука все ж не змінює свого фізичного стану (лежить, відпочиваючи, спокійно витягнута; людина сперлася на стіл; звісилась під час сну; і т.п.).

Опис (О). У цю категорію входять описи руки без вказівки на вчинені нею дії (пухка рука, красива рука, рука дитини, рука хворої людини тощо).

У протоколі зазначається:

У першій колонці вказують номер картки. У другій – дається час першої реакції на картку в секундах. У третій – наводяться всі відповіді досліджуваного. У четвертій – результати категоризації відповідей. Якщо експериментатору доводиться звертатися до досліджуваного з уточненнями – це позначається (ут).

Після категоризації підраховується число висловлювань в кожній категорії

Максимальна кількість балів, яку може набрати досліджуваний, враховуючи, що він дає по чотири відповіді на кожну картку – 40. Однак він може давати більше відповідей по одних категоріях і менше по інших.

Відповіді, що відносяться до категорій «Агресія» і «Вказівка», розглядаються: як пов’язані з готовністю досліджуваного до вищого прояву агресивності, небажанням пристосуватися до оточення.

Категорії відповідей: «Страх», «Емоційність», «Комунікація» і «Залежність» відображають тенденцію до дії, спрямовану на пристосування до соціального середовища; при цьому ймовірність агресивної поведінки незначна.

Відповіді, що відносяться до категорій «Демонстративність» і «Інвалідність», при оцінці ймовірності агресивних проявів не враховуються, тому їх роль в даній області поведінки не постійна. Ці відповіді можуть лише уточнювати мотиви агресивної поведінки.

Категорії «Активна безособовість» і «Пасивна безособовість» в аналізі також не беруть участь, так як їх вплив на агресивність поведінки неоднозначна.

Сумарний бал агресивності обчислюється, за формулою:

$$A = (\text{Агресія} + \text{Вказівка}) - (\text{Страх} + \text{Емоційність} + \text{Комунікація} + \text{Залежність})$$

Перший член формули характеризує агресивні тенденції, другий – тенденції, що стримують агресивну поведінку.

Більш змістовну інформацію можна отримати при аналізі питомої ваги і місця агресивних тенденцій в загальній системі диспозицій. Інформаційною в плані прогнозу агресивної поведінки є частка відповідей в категорії «Агресія» по відношенню до сумарної кількості відповідей в категоріях, що враховуються при підрахунку сумарного балу.

Таким чином, 2-3 агресивних відповіді при повній відсутності відповідей типу соціальної кооперації говорять про великий рівень ворожості, ніж безліч таких відповідей на тлі ще більшої кількості установок на доброзичливу міжособистісну взаємодію.

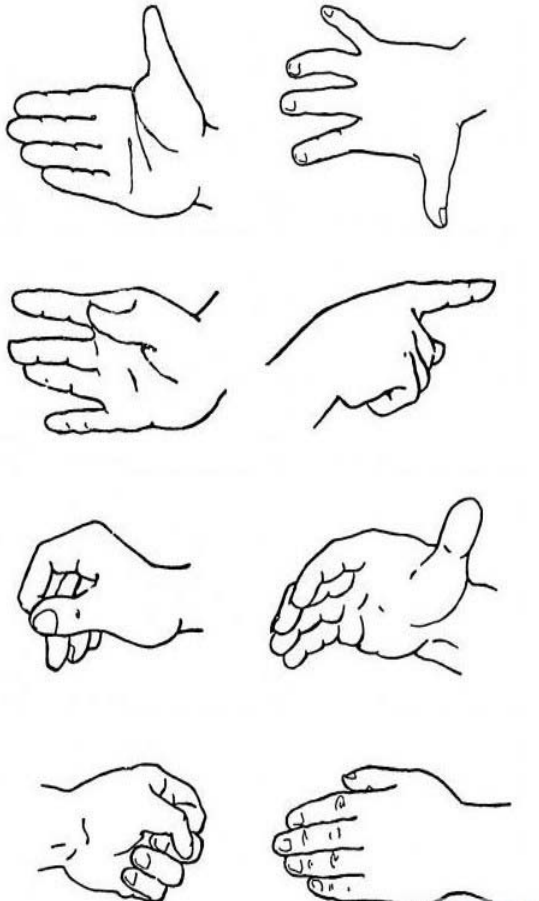
Важливо, що значення має не тільки співвідношення установок на соціальну кооперацію і агресію, але і те, які саме тенденції протиставляються конфронтації, що спонукає людину до співпраці: страх перед відповідною агресією, почуття власної неповноцінності, залежності або потреба в теплих, дружніх контактах з оточуючими. Зовні схожа поведінка в цих випадках має принципово різні внутрішні детермінанти. Дані про їх природу можна отримати при аналізі питомої ваги установок, які протистоять агресії (категорії «Страх», «Комунікація», «Емоційність», «Залежність»).

Використання тесту руки Вагнера може бути продуктивним не тільки при діагностиці агресивності, але і в деяких інших випадках.

Для діагностики міжособистісних стосунків. У цьому випадку інструкція видозмінюється. Досліджуваного просять відповісти на запитання про те, що робить рука, зображена на картках, але при цьому психолог каже: «Уявіть собі, що це рука Вашого друга (дитини, чоловіка, дружини, керівника тощо)». Даний варіант дає можливість побачити, які тенденції і який знак соціальної спрямованості (позитивний чи негативний) приписуються партнерові і, таким чином, можна проаналізувати актуальне ставлення до нього досліджуваного.

Для діагностики кандидатів, висунутих на керівні посади. Якщо в процесі тестування виявляється підвищена питома вага відповідей по категорії «Вказівка» і одночасно незначний відсоток установок на соціальну кооперацію, то можна з великою ймовірністю прогнозувати жорстку, авторитарну позицію майбутнього керівника. При відсутності відповідей за категоріями «Вказівка» і «Агресія» і одночасному збільшенні відповідей за категоріями «Залежність» і «Страх» кандидат, швидше за все, проявляє себе як ведений, залежний, не здатний відстоювати свою позицію.

Для діагностики агресивності різних груп злочинців, прогнозу відкритої агресивної поведінки в кримінальній психології при проведенні судово-психологічної експертизи.

АНКЕТА ІНТЕРЕСІВ – 40 (модифікація Л.А.Морозової)

Анкета інтересів - 40 призначена для ранньої орієнтовної діагностики інтересів, переваг і загальної наочної спрямованості молодших підлітків (4-6 клас). Може застосовуватися разом з іншими методиками для диференціації спеціалізованих класів.

Інструкція учневі: Уважно читай кожне питання. Відповіді проставляй на бланку таким чином:

- Якщо тобі дуже подобається робити те, що йде мова, постав у відповідній клітці два плюси «++»;
- Якщо просто подобається – один плюс «+»; Якщо не подобається – один мінус «-»;
- Якщо дуже не подобається – два мінуси «--»; Якщо не знаєш – «0»

Чи подобається тобі? Чи любиш ти?

1. Уроки математики.
2. Уроки по вивченню рідного краю.
3. Цікавитися історією України і інших країн.
4. Уроки рідної мови і літератури.
5. Допомогати товаришам, що відстають в навчанні, пояснювати їм вміст уроків.
6. Робити моделі літаків, кораблів або інших конструкцій.
7. Уроки праці.
8. Уроки музики (або малювання, хореографії і тому подібне).
9. Додатково вирішувати завдання і приклади, окрім заданих вчителем додому.
10. Читати про те, як влаштований організм людини, як підтримувати його здоровим.
11. Дізнаватися про те, як люди жили раніше.
12. Читати художню літературу.
13. Піклуватися про молодших дітей, читати їм книги, розповідати казки, допомагати що-небудь робити.
14. Вивчати, як влаштований велосипед, годинник, комп'ютер і інша техніка.
15. Створювати затишок в приміщенні, в якому вчиться, живе.
16. Займатися в музичній (балетною, художньою) школі.
17. Самостійно знатися на важких завданнях і прикладах.
18. Садити дерева, квіти, працювати в саду і на городі.
19. Відвідувати історичні музеї, знайомитися з пам'ятниками старизни.
20. Писати диктанти.
21. Відповідати уроки в дошки, виступати перед класом, школою.
22. Ремонтувати зламані речі (іграшки, нескладні прилади).
23. Допомогати дорослим під час приготування їжі (або готувати самостійно).
24. Ходити в театри, музеї, художні виставки.
25. Брати участь в математичних вікторинах або конкурсах.
26. Дізнаватися про причини різних природних явищ (землетруси, урагани, особливостях погоди).
27. Читати книги про події, які відбувалися давним-давно.
28. Вивчати іноземну мову.
29. Придумувати і організувати ігри і заняття для маленьких дітей.
30. Створювати що-небудь своїми руками: шити, в'язати, робити вироби з дерева, паперу і інших матеріалів.
31. Допомогати удома по господарству: прибирати, стирати, купувати продукти.
32. Виступати на сцені перед хлопцями: читати вірші, співати, танцювати.
33. Знаходити різні способи рішення математичної задачі.
34. Доглядати домашніх тварин: годувати, мити, чистити клітки і так далі
35. Знайомитися з історичними подіями по кінофільмах, телепередачах, розповідях

- очевидців.
36. Вигадувати вірші, невеликі розповіді.
  37. Оцінювати знання і поведінку однокласників.
  38. Спостерігати за роботою різних машин.
  39. Надавати різні послуги дорослим.
  40. Прикрашати клас до свята, придумувати і виготовляти костюми.

Протокол

Діагностики інтересів, переваг і загальної наочної спрямованості молодших підлітків.

Мета: дослідження рівня інтересів, переваг і загальної наочної спрямованості молодших підлітків.

Клас _____

Кількість обстежуваних _____

Дата _____

ІНСТРУКЦІЯ

Уважно читай кожне питання. Відповіді проставляй на бланку таким чином:

Якщо тобі дуже подобається робити те, що про що йде мова, постав у відповідній клітці два плюси «++»;

Якщо просто подобається – один плюс «+»;

Якщо не подобається – один мінус «-»;

Якщо дуже не подобається – два мінуси «--»;

Якщо не знаєш – «0»

№	Прізвище, ім'я	математика	природознавство	історія	мова і література	педагогіка	техніка, конструювання	праця і самообслуговування	мистецтво	Примітка

Висновок

Практичний

психолог

КЛЮЧ

Обробка і оцінка результатів:

По кожній з вертикальних колонок підраховується окремо кількість плюсів і мінусів. Результати записуються у вільні клітинки під кожною колонкою: у верхній - плюси, у нижній – мінуси.

Кожна колонка відповідає певному навчальному предмету або сфері діяльності (відповідно, і спрямованості учня):

- 1 – математика
- 2 – природознавство (природничонаукова спрямованість – географія, біологія)
- 3 – історія (гуманітарна спрямованість)
- 4 - мова і література (гуманітарна спрямованість)
- 5 – педагогіка (можливі схильності до педагогічної діяльності)
- 6 – техніка, конструювання (технічна спрямованість)
- 7 - праця і самообслуговування (сфера обслуговування і побуту)
- 8 – мистецтво (естетична спрямованість, схильності до різних видів мистецтва)

Враховуються предмети, що набрали найбільшу кількість плюсів і найменше, – мінусів.

Висновок

Практичний

психолог

КЛЮЧ

Обробка результатів:

Твердження 1 і 2 показують, наскільки дитина потребує визнання.

Твердження 3,4,6,7,8,15,16,19,21 відображають особливості взаємин з однолітками.

З них твердження 3,6,7,15,21 вказують на низькі комунікативні уміння, а 4,8,16,19, - на нездоленість, неприйняття дитяти групою однолітків, низький соціальний статус.

Твердження 5,13 і 20 свідчать про проблеми у взаєминах з вчителями.

Твердження 9,10,11,12,14,17 і 18 – про недотримання норм поведінки, «захисну» поведінку, слабку соціальну рефлексію.

Чим більше позицій відмічено, тим більше це свідчить про несформованість комунікативних навиків і проблеми в стосунках з іншими людьми.

МЕТОДИКА «ПРОФІЛЬ» (модифікація «Карти інтересів»)

(Резапкина Г.В. *Отбор в профильные классы.* – М.: Генезис, 2006.)

Інструкція: дані питання стосуються Вашого відношення до різних напрямів діяльності. Чи подобається Вам робити те, про що говориться в опитувальнику? Якщо так, то в бланку відповідей поряд з номером питання поставте «+». Якщо не подобається - «-». Якщо сумнівається - поставте «?».

Стимульний матеріал.

Мені подобається..

1. Дізнаватися про відкриття в області фізики і математики.
2. Дивитися передачі про життя рослин і тварин.
3. З'ясовувати пристрій електроприладів.
4. Читати науково-популярні технічні журнали.
5. Дивитися передачі про життя людей в різних країнах.
6. Бувати на виставках, концертах, спектаклях.
7. Обговорювати і аналізувати події в країні і за кордоном.
8. Спостерігати за роботою медсестри, лікаря.
9. Створювати затишок і порядок в будинку, класі, школі.
10. Читати книги і дивитися фільми про війни і битви.
11. Займатися математичними розрахунками і обчисленнями.
12. Дізнаватися про відкриття в області хімії і біології.
13. Ремонтувати побутові електроприлади.
14. Відвідувати технічні виставки, знайомитися з досягненнями науки і техніки.
15. Ходити в походи, бувати в нових незвіданих місцях.
16. Читати відгуки і статті про книги, фільми, концерти.
17. Брати участь в суспільному житті школи, міста.
18. Пояснювати однокласникам учбовий матеріал.

19. Самостійно виконувати роботу по господарству.
20. Дотримувати режим дня, вести здоровий спосіб життя.
21. Проводити досліди по фізиці.
22. Доглядати тварин, рослини.
23. Читати статті про електроніку і радіотехніку.
24. Збирати і ремонтувати меблі, годинник, замки, велосипеди.
25. Колекціонувати камені, мінерали.
26. Вести щоденник, вигадувати вірші і розповіді.
27. Читати біографії відомих політиків, книги по історії.
28. Грати з дітьми, допомагати робити уроки молодшим школярам.
29. Купувати продукти для будинку, вести облік витрат.
30. Брати участь у військових іграх, походах.
31. Займатися фізикою і математикою понад шкільної програми.
32. Помічати і пояснювати природні явища.
33. Збирати і ремонтувати комп'ютери.
34. Будувати креслення, схеми, графіки, у тому числі на комп'ютері.
35. Брати участь в географічних, геологічних експедиціях.
36. Розповідати друзям про прочитані книги, побачені фільми і спектаклі.
37. Стежити за політичним життям в країні і за кордоном.
38. Доглядати за маленькими дітьми або близькими, якщо вони захворіли.
39. Шукати і знаходити способи заробляння грошей
40. Займатися фізичною культурою і спортом.
41. Брати участь у фізико-математичних олімпіадах.
42. Виконувати лабораторні досліди по хімії і біології.
43. Розбиратися в принципах роботи електроприладів.
44. Розбиратися в принципах роботи різних механізмів.
45. Читати географічні і геологічні карти.
46. Брати участь в спектаклях, концертах.
47. Вивчати політику і економіку інших країн.
48. Вивчати причини поведінки людей, будову людського організму.
49. Вкладати зароблені гроші до домашнього бюджету.
50. Брати участь в спортивних змаганнях.

Протокол
МЕТОДИКА «ПРОФІЛЬ»
(модифікація «Карти інтересів»)

Мета: виявити рівень психологічної готовності школярів до профільного навчання для прогнозування професійної успішності і профілактики шкільної дезадаптації.

Кількість обстежених: _____, з них хлопчиків _____, дівчаток _____.

Дата проведення _____.

Інструкція

Дані питання стосуються Вашого відношення до різних напрямів діяльності. Чи подобається Вам робити те, про що говориться в опитувальнику? Якщо так, то в бланку відповідей поряд з номером питання поставте «+». Якщо не подобається - «-». Якщо сумніваєтеся - поставте «?».

№ п/п	П.І. дитини	Вік	напрями професійній діяльності:									
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			фізика і матем	хімія і	радіотехні	механіка і	географія і	література і	історія і	педагогіка і	підприємств	спортивні

			мат ика	біо ло гія	ка і еле ктр оні ка	конс тру юва ння	геол огія	мист ецтв о	по літ ик а	мед ици на;	ицт во і дом ово дст во	ьков а спра ва
		Всього:										

Висновок та подальше планування корекційної роботи:

Ключ

Обробка і аналіз результатів методики «Профіль» (карта інтересів):

Після того, як учні завершили роботу з опитувальником, вони повинні підрахувати кількість плюсів в кожній з десяти колонок. Десять колонок – це десять можливих напрямів професійної діяльності:

1. фізика і математика;
2. хімія і біологія;
3. радіотехніка і електроніка;
4. механіка і конструювання;
5. географія і геологія;
6. література і мистецтво;
7. історія і політика;
8. педагогіка і медицина;
9. підприємництво і домашнє господарство;
10. спорт і військова справа.

Чим вище бал в кожній колонці, тим вище інтерес до цього виду діяльності. Максимальний бал - 5 - говорить про яскраво виражений інтерес до предмету або виду діяльності. Чим менше балів, тим слабкіше інтерес. Якщо сума балів ні в одному стовпці не перевищує 2 бали, значить, професійні інтереси ще не сформовані.

Найчастіше максимальне число балів опиняється не в одному, а в трьох-чотирьох стовпцях. Ці комбінації виявляють сферу професійних інтересів підлітка.

ОПИТУВАЛЬНИК ПРОФЕСІЙНИХ СХИЛЬНОСТЕЙ Л. ЙОВАЙШИ (модифікація Г.В. Резапкиной)

(Резапкина Г.В. Отбор в профильные классы. – М.: Генезис, 2006.)

Методика направлена на виявлення схильностей учнів до різних сфер професійної діяльності: роботі з людьми, практичній інтелектуальній, естетичній, планово-економічній або екстремальній.

Інструкція: Закінчіть вислови, вибравши один з варіантів - «а», «б» або «в» - і обвівши відповідну букву в бланку напроти номера питання.

1. Мені хотілося б в своїй професійній діяльності:
  - а) спілкуватися з самими різними людьми;
  - б) що-небудь робити своїми руками - меблі, машини, одяг і т.д.;
  - в) знімати фільми, малювати, писати книги, виступати на сцені і т.д.;
2. У книзі або кінофільмі мене більш всього залучає:
  - а) художня форма, майстерність письменника або режисера;
  - б) сюжет, дії героїв;

- в) інформація, яка може згодитися в житті.
3. Мене більше обрадує Нобелівська премія:
- а) в області науки;
  - б) за суспільну діяльність;
  - в) в області мистецтва.
4. Я швидше погоджуся стати:
- а) керівником банку;
  - б) головним інженером на виробництві;
  - в) начальником експедиції.
5. Майбутнє людей визначає:
- а) досягнення науки;
  - б) розвиток виробництва;
  - в) взаєморозуміння між людьми.
6. На місці директора школи я, перш за все, займуся:
- а) її благоустроєм (їдальня, спортзал, комп'ютери);
  - б) створенням дружного, згуртованого колективу;
  - в) розробкою нових технологій навчання.
7. На технічній виставці мене більше залучить:
- а) зовнішній вигляд експонатів (колір, форма);
  - б) внутрішній устрій експонатів;
  - в) їх практичне вживання.
8. У людях я ціную, перш за все:
- а) мужність, сміливість, витривалість;
  - б) дружелюбність, чуйність, чуйність;
  - в) відповідальність, чесність, акуратність.
9. У вільний від роботи час я буду:
- а) писати вірші або малювати;
  - б) ставити різні досліди;
  - в) тренуватися.
10. У закордонних поїздках мене більше залучить:
- а) екстремальний туризм (альпінізм, в'їдсерфінг, горні лижі);
  - б) ділове спілкування;
  - в) можливість знайомства з історією і культурою іншої країни.
11. Мені цікаво розмовляти:
- а) про машину нового типу;
  - б) про нову наукову теорію;
  - в) про людські взаємини.
12. Якби в моїй школі були всього три кружки, я б вибрав:
- а) технічний;
  - б) музичний;
  - в) спортивний.
13. У школі більше уваги слід приділяти:
- а) поліпшенню взаєморозуміння між вчителями і учнями;
  - б) підтримці здоров'я що вчать, заняттям спортом;
  - в) зміцненню дисципліни.
14. Я з великим інтересом дивлюся:
- а) науково-популярні фільми;
  - б) програми про культуру і мистецтво;
  - в) спортивні програми.
15. Мені було б цікаво працювати
- а) з машинами, механізмами;
  - б) з об'єктами природи;

- в) з дітьми або однолітками.
16. Школа в першу чергу повинна:
- давати знання і уміння;
  - учити спілкуванню з іншими людьми;
  - навчати навикам роботи.
17. Кожна людина повинна:
- вести здоровий спосіб життя;
  - мати можливість займатися творчістю;
  - мати зручні побутові умови.
18. Для благополуччя суспільства в першу чергу необхідна:
- захист інтересів і прав громадян;
  - турбота про матеріальній
  - наука та технічний прогрес
19. Мені більш всього подобаються уроки:
- фізкультури;
  - математики;
  - праці.
20. Мені цікавіше було б:
- планувати виробництво продукції;
  - виготовляти вироби;
  - займатися збутом продукції.
21. Я вважаю за краще читати статті:
- про видатних вчених і їх відкриття;
  - про творчість художників і музикантів;
  - про цікаві винаходи.
22. Вільний час я більш охоче провожу:
- роблячи що-небудь по господарству;
  - з книгою;
  - на виставках і концертах.
23. Більший інтерес у мене викличе повідомлення:
- про художню виставку;
  - про ситуацію на фондових біржах;
  - про наукове відкриття.
24. Я вважаю за краще працювати:
- у приміщенні, де багато людей;
  - у незвичайних умовах;
  - у звичайному кабінеті.

Бланк відповідей.

№ питання	1	2	3	4	5	6
1	а			в		б
2		в		а	б	
3	б	а		в		
4			б		в	а
5	в	а	б			
6	б	в				а
7		б	в	а		
8	б				а	в
9		б		а	в	
10				в	а	б

11	в	б	а			
12			а	б	в	
13	а				б	в
14		а		б	в	
15	в		а		б	
16	б		в			а
17				б	а	в
18	а	в	б			
19			в		а	б
20	в		б			а
21		а	в	б		
22		б	а	в		
23		в		а		б
24	а				б	в
Всього						

Ключ

Після заповнення бланка учні повинні підрахувати число обведених букв в кожній з шести колонок бланка і записати ці шість чисел в порожніх клітках нижньої строчки.

10-12 балів - яскраво виражена професійна схильність.

7-9 балів - середньо виражена професійна схильність.

4-6 балів - слабо виражена професійна схильність.

0-3 бали - професійна схильність не виражена

У кожній з шести колонок представлена сума балів. Вона відображає схильність до певного виду діяльності:

1 - схильність до роботи з людьми. Професії, пов'язані з обслуговуванням (побутовим, медичним, довідково-інформаційним), управлінням, вихованням і вченням. Люди, успішні в професіях цієї групи, повинні уміти і любити спілкуватися, знаходити спільну мову з різними людьми, розуміти їх настрій, наміри і особливості.

2 - схильність до дослідницької діяльності. Професії, пов'язані з науковою роботою. Окрім хорошої теоретичної підготовки в певних галузях науки, людям, що займаються дослідницькою діяльністю, необхідні такі якості, як раціональність, незалежність і оригінальність думок, аналітичний склад розуму. Як правило, їм більше подобається роздумувати про проблему, чим займатися її реалізацією.

3 - схильність до роботи на виробництві. Круг цих професій дуже широкий: виробництво і обробка метала; збірка, монтаж приладів і механізмів; ремонт, наладка, обслуговування електронного і механічного устаткування; монтаж, ремонт будівель, конструкцій; обробка і використання різних матеріалів; управління транспортом. Професії цієї групи пред'являють підвищені вимоги до здоров'я людини, координації рухів, увазі.

4 - схильність до естетичних видів діяльності. Професії творчого характеру, пов'язані з образотворчою, музичною, літературно-художньою, акторсько-сценічною діяльністю. Людей творчих професій, окрім наявності спеціальних здібностей (музичних, літературних, акторських), відрізняє оригінальність мислення і незалежність характеру, прагнення до досконалості.

5 - схильність до екстремальних видів діяльності. Професії, пов'язані із заняттями спортом, подорожами, експедиційною роботою, охоронною і оперативно-розшуковою діяльністю, службою в армії. Всі вони пред'являють особливі вимоги до фізичної підготовки, здоров'я і морально-вольових якостей.

6 - схильність до планово-економічних видів діяльності. Професії, пов'язані з розрахунками і плануванням (бухгалтер, економіст); діловодством, аналізом і

перетворенням текстів (редактор, перекладач, лінгвіст); схематичним зображенням об'єктів (кресляр, топограф). Ці професії вимагають від людини зібраності і акуратності.

ТЕСТ ВИМІРУ АГРЕСІЇ (Л.Г. Почебут)

(Почебут Л.Г., Чикер В.А. Организационная социальная психология. СПб. «Речь», 2000.)

Інструкція.

Тест виявляє ваш звичайний стиль поведінки, в стресових і конфліктних ситуаціях. Вам необхідно однозначно відповісти на 40 запитань «Так» або «Ні». Відповідь на бланку поставте знак + або – поруч із номером запитання.

1. Під час суперечки я часто підвищую голос.
2. Якщо мені необхідно буде використати фізичну силу для захисту своїх прав, я не роздумуючи зроблю це.
3. Захопившись суперечкою з другою людиною, я можу стукнути кулаком по столу, щоб привернути увагу або доказати свою правоту.
4. Я постійно відчуваю, що інші не поважають мої права.
5. Згадуючи минуле я інколи відчуваю образу за себе.
6. Якщо мене хтось роздратовує, я можу сказати йому все, що я про нього думаю.
7. Коли я зустрічаю неприємну для мене людину, я можу дозволити собі непомітно вщипнути або штовхнути його.
8. Я буваю настільки роздратований, що кидаю речі.
9. У спілкуванні з людьми я відчуваю себе як «порохова бочка», готова ось зірватися .
10. Хоч я і не подаю виду але інколи мене опановує заздрість.
11. Якщо я не схвалюю поведінку своїх знайомих, то я прямо кажу їм про це.
12. Якщо хто-небудь підніме на мене руку, я постараюсь вдарити його першим.
13. У мене часто виникає потреба переставити у кімнаті меблі, або повністю їх змінити.
14. Інколи у мене з'являється бажання пожартувати на зло над другою людиною.
15. Коли я сердитий, то завжди я сумую.
16. У великому гніві я вживаю сильні висловлювання (сквернословлю).
17. Раніше у мене «свербіли кулаки» і я завжди був готовий пустити їх у хід.
18. Якщо мені не вдається перемонтувати поламану або порвану річ, то я в гніві ламаю і рву її до кінця.
19. Інколи люди дратують мене тільки однією своєю присутністю.
20. Якщо мені нанесуть образу, то у мене зникає бажання розмовляти з ким не будь.
21. Коли інші кричать на мене, я відповідаю тим же.
22. Якщо я знаю, що людина навмисно мене штовхнула, то діло може дійти до рукопашної.
23. Я пам'ятаю, що бував настільки сердитим що хватав усе що попадало під руки і ламав.
24. Коли я думаю про дуже неприємну для мене людину, я можу прийти в збудження від бажання причинити йому зло.
25. Якщо хто-небудь поводить ся зі мною не так як слід я дуже хвилююсь по цьому поведи.
26. Інколи я навмисно кажу погані речі про людину, яку не люблю.
27. Якщо хто-небудь ударить мене першим я у відповідь вдарю його.
28. Коли я розгніваний я можу стукнути дверима.
29. Я думаю, що оточуючі люди мене не люблять.
30. Дуже часто своїми словами і діями я сам собі приношу шкоду.
31. Коли я в ярості, я кажу самі погані нецензурні слова.
32. Я знаю по якій причині і коли можна кого-небудь ударити.
33. Мене дратує, якщо речі і предмети лежать не на своєму місці.

34. Інші люди мені здаються більш успішними.
35. Інколи мені здається що доля зіграла зі мною злий жарт.
36. У розмові з людиною я стараюсь його уважно вислухати, не перебиваючи.
37. В дитинстві я не вступав у бійки.
38. Творчий безлад на моєму столі дозволяє мені ефективно працювати.
39. Я часто задумуюсь, які сховані причини заставляють другу людину робити для мене щось хороше.
40. Я постійно ділюсь з іншими людьми своїми почуттями і переживаннями.

Протокол

методика: «Тест вимірювання агресії (Л. Г. Почебут)»

Мета: вимірювання вербальної, фізичної, предметної, емоційної само агресії.

Дата проведення _____ Клас _____
 Кількість досліджуваних _____ з них юнаків _____, дівчат _____

Інструкція

Тест виявляє ваш звичайний стиль поведінки, в стресових і конфліктних ситуаціях. Вам необхідно однозначно відповісти на 40 запитань «Так» або «Ні». Відповідь на бланку поставте знак + або – поруч із номером запитання.

№ з/п	Прізвище, ім'я	Кількість балів					Всього балів
		Вербальна агресія	Фізична агресія	Предметна агресія	Емоційна агресія	Аутоагресія	
1							

Висновки:

Практичний психолог

Бланк відповідей

1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20
21	22	23	24	25
26	27	28	29	30
31	32	33	34	35
36	37	38	39	40
=	=	=	=	=

Обробка результатів: спочатку відповідно до ключа підраховуються суми балів по кожній з шкал. Всього опитувальник містить 5 діагностичних шкал агресивності:

1. Вербальна агресія (ВА): людина вербально, словами, виражає своє агресивне відношення до іншої людини, вживає словесні образи.
2. Фізична агресія (ФА): людина схильна фізично виражати агресію по відношенню до іншої людини і може застосувати грубу фізичну силу.
3. Предметна агресія (ПА): людина зриває свою агресію на оточуючих предметах.

4. Емоційна агресія (ЕА): у людини при спілкуванні з іншими виникає емоційне відчуження, відчуття підозрливості, ворожості, неприязні і недобррозичливості по відношенню до нього.
5. Самоагресія (СА): людина не в згоді сама з собою . У нього відсутні або ослаблені механізми захисту «Я», він виявляється беззахисний по відношенню до агресивного середовища.

Інтерпретація результатів: Сума балів більше 5 означає, що у людини висока міра агресії за цим типом поведінки і низький рівень адаптивної поведінки. Якщо сума складає 3 або 4, можна говорити про середній рівень агресії і адаптації. Сума балів від 0 до 2 свідчить про низьку вираженість агресивної поведінки і високий рівень адаптації, пристосовність за даним типом поведінки.

Далі вираховується сума балів по всьому тесту. Якщо вона перевищує 20 балів (21 і більше), це означає високий рівень агресивності поведінки, низькі адаптаційні можливості. Сума балів від 0 до 10 означає низький рівень агресивності і виражену адаптивну поведінку. Сума балів від 11 до 20 – середній рівень агресивності.

ШКАЛА ОСОБИСТІСНОЇ ТРИВОЖНОСТІ ДЛЯ УЧНІВ 13 – 16 РОКІВ (Прихожан А. М.)

(Прихожан А.М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика. – М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2000)

Мета: визначення шкільної тривожності, міжособистісну, магічну та загальну тривожність

Інструкція: Нижче перераховані ситуації, обставини, з якими ти зустрічаєшся в житті. Деякі з них можуть бути для тебе неприємними, оскільки можуть викликати тривогу, занепокоєння або страх. Уважно прочитай кожен пропозицію, представ себе в цих обставинах і обведи кружечком одну з цифр справа – 0, 1, 2, 3, 4 – залежно від того, наскільки ця ситуація для тебе неприємна, наскільки вона може викликати у тебе занепокоєння, побоювання або страх.

Якщо ситуація абсолютно не здається тобі неприємною, обведи цифру 0. Якщо вона трохи тривожить, непокоїть тебе, обведи 1. Якщо занепокоєння і страх досить сильні, і тобі хотілося б не потрапляти в таку ситуацію, обведи 2. Якщо ситуація дуже неприємна і з нею пов'язані сильні занепокоєння, тривога, страх, обведи 3. При дуже сильному занепокоєнні, дуже сильному страху, обведи 4.

Твоє завдання – уявити собі кожен ситуацію (себе в цій ситуації), визначити, наскільки вона може викликати у тебе тривогу, занепокоєння, страх, побоювання, і обвести одну з цифр, що визначають, наскільки вона для тебе неприємна.

		Ні	Трішки	Достатньо	Значно	Дуже
	Приклад: перейти в іншу школу	0	1	2	3	4
1	Відповідати біля дошки	0	1	2	3	4
2	Вимагається звернутися із запитанням, із проханням до незнайомої людини	0	1	2	3	4
3	Участь в естафетах, конкурсах, олімпіадах	0	1	2	3	4
4	Чути заговори	0	1	2	3	4

5	Розмовляти із директором школи	0	1	2	3	4
6	Зрівнювати себе з другими	0	1	2	3	4
7	Вчитель робить тобі зауваження	0	1	2	3	4
8	Тебе критикують, і в чомусь докоряють	0	1	2	3	4
9	На тебе дивляться, коли ти що-небудь робиш (спостерігають за тобою під час роботи, рішення задач)	0	1	2	3	4
10	Бачити погані або «предсказуючі» сни	0	1	2	3	4
11	Писати контрольну роботу, виконувати тест по якому-небудь предмету	0	1	2	3	4
12	Після контрольної, тесту – вчитель називає оцінки	0	1	2	3	4
13	У тебе що-небудь не виходить	0	1	2	3	4
14	Думка про те, що необережним вчинком можливо викликати на себе гнів потойбічних сил	0	1	2	3	4
15	На тебе не звертають уваги	0	1	2	3	4
16	Ждеш батьків із батьківських зборів	0	1	2	3	4
17	Тобі грозить неуспіх, падіння	0	1	2	3	4
18	Чути сміх за своєю спиною	0	1	2	3	4
19	Не розуміти роз'яснення вчителя	0	1	2	3	4
20	Думаєш про своє майбутнє	0	1	2	3	4
21	Чути предвіщання про космічні катастрофи	0	1	2	3	4
22	Виступати перед великою аудиторією	0	1	2	3	4
23	Чути, що якась людина «насилає порчу» на інших	0	1	2	3	4
24	Сваритися із батьками	0	1	2	3	4
25	Приймати участь у психологічних експериментах	0	1	2	3	4
26	На тебе дивляться як на маленького	0	1	2	3	4
27	На екзамені тобі дістався 13 білет	0	1	2	3	4
28	На уроці вчитель несподівано задає тобі питання	0	1	2	3	4
29	Думаєш про свою привабливість для дівчаток (хлопчиків)	0	1	2	3	4
30	Не можеш справитися із домашнім завданням	0	1	2	3	4
31	Виявитися в темноті, побачити неясні тіні, чути незрозумілі звуки	0	1	2	3	4
32	Не погоджуєшся із батьками	0	1	2	3	4
33	Берешся за нову справу	0	1	2	3	4
34	Розмовляти із шкільним психологом	0	1	2	3	4
35	Думати про те, що тебе можуть «зглазити»	0	1	2	3	4
36	Замовкли, коли ти підійшов (підійшла)	0	1	2	3	4
37	Спілкуватися з людиною яка схожа на чаклуна, екстрасенса	0	1	2	3	4
38	Слухати, як хтось говорить про свої любовні походеньки	0	1	2	3	4
39	Дивитися у дзеркало	0	1	2	3	4

40	Здається, що дещо незрозуміле, надзвичайне може завадити тобі добитися бажаного	0	1	2	3	4
----	---	---	---	---	---	---

Протокол

Клас _____ ; кількість досліджуваних _____ із них дівчаток _____ ; юнаків _____

Дата проведення _____

Інструкція

Вам пропонуються ситуації, обставини, з якими ви зустрічаєтесь у житті. Деякі із них можуть бути для тебе неприємними, можуть викликати тривогу, занепокоєння або страх. Уважно прочитай кожне речення, уяви себе в цих обставинах та обведи колом одну з чисел 0, 1, 2, 3, 4, в залежності від того на скільки ця ситуація для тебе неприємна.

№ з/п	Прізвище, ім'я	Шкільна тривожність		Самооцінка		Міжособистісна		Магічна		Загальна	
		Бали	Стени	Бали	Стени	Бали	Стени	Бали	Стени	Бали	Стени
1											

Висновок та подальше планування корекційної роботи.

Практичний психолог:

Обробка результатів: Розподіл пунктів шкали по субшкалах представлений в таблиці.

Ключ до шкали особової тривожності:

Субшкала	Пункти шкали
Шкільна тривожність	1 5 7 11 12 16 19 28 30 34
Самооціночна тривожність	3 6 8 13 17 20 25 29 33 39
Міжособистісна тривожність	2 9 15 18 22 24 26 32 36 38
Магічна тривожність	4 10 14 21 23 27 31 35 37 40

При обробці відповідей на кожен із пунктів шкали оцінюється кількістю балів, які відповідні округленому числу. Підраховується загальна сума балів за шкалою і окремо по кожній субшкалі. Отримана кількість балів представляє собою первинну, або «сиру», оцінку. Первинна оцінка переводиться в шкальну (див. таб.). В якості шкальної оцінки використовується стандартна десятка (стени). Для цього дані досліджуваного співставляються із нормативними показниками групи учнів відповідного віку і статі. Результат, отриманий по всій шкалі, інтерпретується як показник загального рівня тривожності, по окремим субшкалам – окремим видів тривожності.

Переведення «сирих» балів в стандартні оцінки (стени).

Загальна тривожність				
Статеві-вікові групи (результати у балах)				
	13 – 14 років		15 – 16 років	
Стени	Дівчатка	Хлопчики	Дівчата	Юнаки
1	0 -34	0 – 37	0 – 33	0 – 27
2	35 -43	38 - 45	34 - 39	28 - 34
3	44 – 52	46 – 53	40 – 46	35 – 41
4	53 – 61	54 – 61	47 – 53	42 – 47
5	62 – 70	62 – 69	54 – 60	48 – 54

6	71 – 80	70 – 77	61 – 67	55 – 61
7	81 – 88	78 – 85	68 – 74	62 – 68
8	89 – 98	86 – 93	75 – 80	69 – 75
9	99 – 107	94 – 101	81 – 87	76 – 82
10	108 - і більше	102 – і більше	88 – і більше	83 – і більше
Шкільна тривожність				
1	0 - 8	0 - 7	0 - 7	0 - 6
2	9 - 10	8 - 9	8 - 9	7
3	11 - 13	10 - 12	10 - 11	8
4	14 - 15	13 - 15	12 – 13	9
5	16 - 18	16 - 17	14	10
6	19 - 20	18 - 20	15 - 16	11
7	21 - 22	21 - 22	17 - 18	12 - 13
8	23 - 25	23 - 25	19 - 20	14
9	26 - 27	26 - 28	21- 22	15
10	28 - і більше	29 - і більше	23 - і більше	16 - і більше
Самооціночна тривожність				
1	0 - 8	0 - 7	0 - 6	0 - 7
2	9 - 10	8 - 10	7 - 8	8 - 9
3	11 - 13	11 - 13	9 - 11	10 - 12
4	14 - 16	14 - 16	12 - 13	13 - 15
5	17 - 18	17 - 19	14 - 16	16 - 17
6	19 - 21	20 - 22	17 - 18	18 - 20
7	22 - 24	23 - 25	19 - 21	21 - 23
8	25 - 26	26 - 28	22 - 23	24 - 25
9	27 - 29	29 - 31	24 - 26	26 - 28
10	30 - і більше	32 - і більше	27 - і більше	29 - і більше

ДОСЛІДЖЕННЯ САМООЦІНКИ ОСОБИСТОСТІ (методика С.А. Будасі)

(Методики психодіагностики в спорті. / В.Л. Маршук, Ю.М. Блудов, В.А. Плахтиєнко, Л.К. Серова. – М.: Просвещение, 1990.)

Кожному школяру роздається бланк для самооцінки і наступна інструкція.

Інструкція: «Прочитайте уважно всі слова, що характеризують якості особи. Розглянете ці якості з точки зору їх корисності, суспільної значущості, бажаності. Оцініть кожне з них в межах від 20 до 1 балу. Оцінки запишіть в графу № 1. Ту якість, яка, на вашу думку, є найбажанішою, кориснішою, значимішою, оцініть в 20 балів; яке менше всього значимо – в 1 бал. Останні якості оцініть від 2 до 19 балів відповідно до вашого відношення. Оцінки не повинні повторюватися».

№1	Якості особистості	№2	d	d ²
	Поступливість			
	Хоробрість			
	Запальність			
	Наполегливість			
	Нервозність			
	Терпеливість			
	Захопленість			
	Пасивність			

	Холодність			
	Ентузіазм			
	Обережність			
	Капризність			
	Повільність			
	Нерішучість			
	Енергійність			
	Життєрадісність			
	Підозрілість			
	Впертість			
	Безпечність			
	Сором'язливість			

Після виконання завдання №1, закрийте листом графу №1 з оцінками, щоб їх не було видно. В графі №2 поставте бали від 1 до 20 в залежності від того, наскільки сильно ця якість виражена у вас. Якість виражена найбільше буде оцінка в 20 балів, 19 балів – якість притаманна вам дещо менше виражена, і т. д, оцінка 1 бал – якість, характерна для вас найменше. Пам'ятайте, що оцінки не повинні повторюватися.

- 1) Потім відкрийте графу №1
- 2) З оцінки в графі №1 відніміть оцінку в графі №2 результат запишіть в графу «d» (з любим знаком + або -)
- 3) Переведіть в квадрат всі значення в графі (d) і запишіть в графу(d²)
- 4) Додайте всі значення в графі (d²) і запишіть кількість.
- 5) Помножте цю кількість на постійну величину 0,00075.
- 6) З одиниці відніміть отриманий результат.

КЛЮЧ

Показник самооцінки може мати значення від -1 до +1. Якщо він знаходиться в інтервалі.

Від 0 до 0,35 – занижена самооцінка

Від 0,36 до 0,49 – самооцінка середня

Від 0,50 до 0,75 – висока самооцінка

Від 0,76 до 1 – завищена самооцінка.

Якщо показник самооцінки менший за 0 (негативний), то це говорить про дуже низьку самооцінку, межуючи із «комплексом неповноцінності», або про внутрішні конфлікти.

МЕТОДИКА ДІАГНОСТИКИ УЗАГАЛЬНЕНИХ ЗМІСТОВНИХ УСТАНОВОК «НЕЗАКІНЧЕНИХ РЕЧЕННЯ» по С.І.Подмазину (скорочений варіант)

(Подмазин С.И., Сибиль Е.И. Как помочь подростку с «трудным» характером. – К.: НППЦ Перспектива, 1996.)

Методика направлена на діагностику емоційного відношення підлітків до різних сфер життєдіяльності.

Інструкція: Вам пропонується 40 незавершених пропозицій, які необхідно завершити. Закінчите кожну пропозицію, вклавши в нього вміст, дійсно характерний для Вас.

Аркуш незавершених пропозицій

1. Я навчаюсь так...
2. Шкільне начальство...
3. Моя мама...
4. Коли мене немає, мої друзі...
5. Коли мені починає не везти...
6. Я хотів би вчитися...
7. Наша школа...
8. В порівнянні з більшістю сімей, моя сім'я...
9. Що стосується нашого класу...
10. Я досить здатний...
11. У навчанні я бачу...
12. У школі я...
13. Моя сім'я поводить себе зі мною, як з...
14. Коли я висловлюю свою думку...
15. Мені здається, що я...
16. Що стосується уроків, то я...
17. Наші вчителі...
18. Я хотів би, аби мій батько...
19. Я думаю, що мої ровесники...
20. Я міг би бути дуже щасливим...
21. Я можу вчитися...
22. Більшість вчителів...
23. Вважаю, що більшість матерів...
24. У класі я відчуваю себе...
25. Моїм прихованим бажанням є...
26. Домашні завдання я...
27. Коли я йду в школу...
28. Моя мати і я...
29. Що стосується моїх друзів в класі...
30. Більш всього я боюся...
31. Більшість учбових предметів...
32. Я думаю, що вчителі...
33. Думаю, що мій батько...
34. Мені не подобається, коли хлопці...
35. Більш всього я люблю...
36. Коли я згадую про навчання...
37. Коли я згадую нашу школу...
38. Мій батько і я...
39. Коли влітку я згадую наш клас...
40. Я думаю, що про мене...

Бланк відповідей

Навчання		Школа		Сім'я		Ровесники		Я	
№	Бал	№	Бал	№	Бал	№	Бал	№	Бал
1		2		3		4		5	
6		7		8		9		10	
11		12		13		14		15	
16		17		18		19		20	
21		22		23		24		25	
26		27		28		29		30	
31		32		33		34		35	

36		37		38		39		40	
----	--	----	--	----	--	----	--	----	--

КЛЮЧ

Обробка результатів : Підрахуйте алгебраїчну суму балів по різних сферам життєдіяльності. Вона буде характеризувати «установче поле». Визначте ділянки із перевагою позитивних і негативних установок.

Дуже позитивна – більше 3 – х балів

Позитивна – від 1 до 3

Нейтральна – від 0 до 1

Негативна – від -3 до 0

Край негативна – менше -3

Потім проводиться якісний аналіз. Ті сфери життєдіяльності, у яких переважають позитивні установки, являються для підлітка зонами психологічного благополуччя й комфорту.

У зонах негативного установчого відношення до дійсності у підлітка напевно існують психологічні проблеми.

МЕТОД ДІАГНОСТИКИ МІЖСОБОВИХ ВІДНОСИН (Тест Т. Лірі)

Інструкція:

Перед вами опитувальник, що містить різні характеристики. Слід уважно прочитати кожну і подумати, чи відповідає вона вашому уявленню про себе. Якщо так, то перекресліть хрестиком відповідну порядковому номеру характеристики цифру в сітці реєстраційного бланку. Якщо ні, то не робіть ніяких позначок на реєстраційному бланку. Постарайтеся проявити максимальну уважність і відвертість, щоб уникнути повторного обстеження. Отже, яка ви людина?

Я — ЛЮДИНА, ЯКА:

1. Уміє подобатися
2. Справляє враження на оточуючих
3. Уміє розпоряджатися, наказувати
4. Уміє наполягти на своєму
5. Володіє відчуттям гідності
6. Незалежна
7. Здатна сама поклопотатися про себе
8. Може проявити байдужість
9. Здатна бути суворою
10. Строга, але справедлива
11. Може бути щирою
12. Критична до інших
13. Любить поплакатися
14. Часто засмучена
15. Здатна проявляти недовіру
16. Часто розчаровується
17. Здатна бути критичним до себе
18. Здатна визнати свою неправоту
19. Охоче підкоряється
20. Поступлива
21. Вдячна
22. Захоплюється і схильна до наслідування

23. Поважна
24. Шукаюча схвалення
25. Здібна до співпраці, взаємодопомоги
26. Прагне ужитися з іншими
27. Доброзичлива
28. Уважна і ласкава
29. Делікатна
30. Підбадьорююча
31. Чуйна до закликів про допомогу
32. Безкорислива
33. Здатна викликати захоплення
34. Користується у інших пошаною
35. Володіє талантом керівника
36. Любить відповідальність
37. Упевнена в собі
38. Самовпевнена і напориста
39. Діловита, практична
40. Змагається
41. Стійка і крута, де треба
42. Невблаганна, але неупереджена
43. Дратівлива
44. Відкрита і прямолінійна
45. Не терпить, щоб нею керували
46. Скептична
47. Її важко вразити
48. Образлива, педантична
49. Легко бентежиться
50. Невпевнена в собі
51. Поступлива
52. Скромна
53. Часто потребує допомоги інших
54. Дуже поважає авторитети
55. Охоче приймає поради
56. Довірлива і прагне радувати інших
57. Завжди люб'язна в поводженні
58. Дорожить думкою оточуючих
59. Товариська і вживається з іншими
60. Добросердечна
61. Добра, вселяюча упевненість
62. Ніжна і м'яко сердечна
63. Любить піклуватися про інших
64. Щедра
65. Любить давати поради
66. Справляє враження значущості
67. Начальницько-наказова
68. Владна
69. Хвалькувата
70. Гордовита і самовдоволена
71. Думає тільки про себе
72. Хитра
73. Нетерпима до помилок інших
74. Обачлива

75. Відверта
76. Часто недружня
77. Озлоблена
78. Скаржник
79. Ревнива
80. Довго пам'ятає образи
81. Самокатувальна
82. Соромлива
83. Безініціативна
84. Покірлива
85. Залежна, несамостійна
86. Любить підкорятися
87. Надає іншим ухвалювати рішення
88. Легко попадає впросак
89. Легко піддається впливу друзів
90. Готова довіритися будь-якому
91. Прихильна до всіх без розбору
92. Всім симпатизує
93. Прощає все
94. Переповнена надмірним співчуттям
95. Великодушна і терпима до недоліків
96. Прагне допомогти кожному
97. Прагне до успіху
98. Чекає захоплення від кожного
99. Розпоряджається іншими
100. Деспотична
101. Відноситься до оточуючих з відчуттям переваги
102. Пихата
103. Егоїстична
104. Холодна, черства
105. Уїдлива, глузлива
106. Зла, жорстока
107. Часто гнівлива
108. Бездушна, байдужа
109. Злопам'ятна
110. Пройнята духом суперечності
111. Уперта
112. Недовірлива і підозріла
113. Боязка
114. Сором'язлива
115. Послужлива
116. М'якотіла
117. Майже нікому не заперечує
118. Нав'язлива
119. Любить, щоб її опікали
120. Надмірно довірлива
121. Прагне здобути розташування кожного
122. Зі всіма погоджується
123. Завжди зі всіма доброзичлива
124. Всіх любить
125. Дуже поблажлива до оточуючих
126. Прагне утішити кожного

127. Піклується про інших
128. Псує людей надмірною добротою

БЛАНК ВІДПОВІДЕЙ

Прізвище _____ Ім'я _____ По батькові _____

Група _____ Дата заповнення _____

I	1	33	65	97		
	2	34	66	98		
	3	35	67	99		
	4	36	68	100		
II	5	37	69	101		
	6	38	70	102		
	7	39	71	103		
	8	40	72	104		
III	9	41	73	105		
	10	42	74	106		
	11	43	75	107		
	12	44	76	108		
IV	13	45	77	109		
	14	46	78	110		
	15	47	79	111		
	16	48	80	112		
V	17	49	81	113		
	18	50	82	114		
	19	51	83	115		
	20	52	84	116		
VI	21	53	85	117		
	22	54	86	118		
	23	55	87	119		
	24	56	88	120		
VII	25	57	89	121		
	26	58	90	122		
	27	59	91	123		
	28	60	92	124		
VIII	29	61	93	125		
	30	62	94	126		
	31	63	95	127		
	32	64	96	128		

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

Після того, як досліджуваний оцінить себе і заповнить сітку реєстраційного листу, підраховуються бали по 8 варіантам міжособистісної взаємодії.

Кількість перекреслених досліджуваним номерів в кожному блоці вноситься на таблицю кількісних результатів відповідно кожному октанту, що відображає той або інший варіант міжособистісних відносин. Максимальна оцінка рівня – 16 балів, вона розділена на три ступені вираження відношення:

0 – 8 балів	Адаптивна поведінка
9 – 12 балів	Екстремальна поведінка
13 – 16 балів	Асоціальна поведінка

Варіанти, які відображаються за 16-бальною шкалою по кожному з 8 октантів, наступні:

I октант. Авторитарний (владно-лідуючий) стиль міжособистісної поведінки у відносинах з оточуючими.

Домінування. Помірні показники (0 - 8 балів) виявляють упевненість в собі, вміння бути хорошим наставником і організатором, властивості керівника.

Владолюбство. При вищих балах (9 - 12 балів) — нетерпимість до критики, переоцінка власних можливостей.

Деспотизм. При 13 - 16 балах — дидактичний стиль висловів, імперативна потреба командувати іншими, риси деспотизму.

II октант. Егоїстичний (незалежно-домінуючий) стиль.

Упевненість. При помірних показниках (0 - 8 балів) – упевненість, незалежність, орієнтованість на себе, схильність до суперництва.

Самовпевненість. При вищих балах (9 - 12 балів) — самовдоволення, з вираженим відчуттям власної переваги над оточуючими, з тенденцією мати особливу думку, відмінну від думки більшості і займати відособлену позицію в групі.

Самозакоханість. При 13 - 16 балах — нарцисизм, зарозумілість, хвалько, відчуженість до оточуючих, прагнення бути над всіма.

III октант. Агресивний (прямолінійно-агресивний) стиль.

Наполегливість. При помірних показниках (0 - 8 балів) – наполегливість в досягненні мети, завзятість, упертість, енергійність, безпосередність.

Дратівливість. При вищих балах (9 - 12 балів) — прямолінійність, вимогливість, непримиренність, дратівливість, іронічність, глузливість, строгість і різкість в оцінці інших, схильність у всьому обвинувачувати оточуючих.

Ворожість. При 13 - 16 балах — надмірна завзятість, недружелюбність, жорсткість, нестриманість і запальність, агресивність, що доходить до асоціальної поведінки.

IV октант. Підозрілий (недовіжливо-скептичний) стиль міжособистісної поведінки.

Скептицизм. При помірних показниках (0 - 8 балів) – реалістичність бази думок і вчинків, скептицизм і неконформність.

Критицизм. При вищих балах (9 - 12 балів) — украй образливий і недовірливий модус відношення до оточуючих з вираженою схильністю до критицизму, з незадоволеністю іншими, замкнутістю і підозрілістю, схильністю до вербальної агресії.

Негативізм. При 13 - 16 балах — відчуженість по відношенню до ворожого і злобного світу, надмірна підозрілість і образливість, злопам'ятність, схильність до сумніву у всьому (шизоїдний тип)

V октант. Підпорядковуваний (покірно-сором'язливий) стиль.

Скромність. При помірних показниках (0 - 8 балів) – відображає такі особливості міжособистісних відносин, як скромність, боязкість, поступливість, емоційно стриманий, здатний підкорятися, слухняний і чесний.

Соромливість. При вищих балах (9 - 12 балів) — соромливий, покірливий, легко бентежиться, схильний підкорятися сильнішому без урахування ситуації.

Покірність. При 13 - 16 балах — схильний до самозневажання, покірний, слабівільний, поступається всім і у всьому, приписує собі вину, завжди ставить себе на останнє місце, пасивний, прагне знайти опору в кому-небудь сильнішому.

VI октант. Залежний (залежно-слухняний) стиль.

Конформність. При помірних балах (0 – 8 балів) — конформність, м'якість, довірливість, ввічливість, потреба в допомозі і довірі з боку оточуючих, в їх визнанні, схильність захоплюватися іншими.

Слухняність. При вищих балах (9 - 12 балів) – слухняний, боязливий, безпорадний, не уміє проявити опір, щиро вважає, що інші завжди мають рацію.

Залежність. При високих показниках (13 – 16 балів) — зверхконформність, повна залежність від думки оточуючих, наявність нав'язливих страхів і побоювань, крайня невпевненість в собі.

VII октант. Доброзичливий (співробітницько-конвенційний) стиль міжособистісних відносин.

Співпраця. При помірних показниках (0 - 8 балів) – прагнучий до тісної співпраці з референтною групою, до доброзичливих відносин з оточуючими, гнучкий і компромісний в конфліктних ситуаціях, свідомо конформний, слід умовностям, правилам і принципам «хорошого тону», товариський, допомагаючий, прагне заслужити увагу і любов, проявляє ініціативу, теплоту і турботу.

Конвенційність. При вищих балах (9 - 12 балів) — доброзичливий і люб'язний зі всіма, орієнтований на ухвалення і соціальне схвалення, прагнути задовольнити вимоги, бути хорошим для всіх.

Демонстративність. При високих показниках (13 – 16 балів) — надмірність ступеня вираженості даного стилю виявляється компромісною поведінкою, нестриманістю у виявленнях своєї дружелюбності по відношенню до оточуючих, прагнення підкреслити свою причетність до інтересів більшості, постійне бажання бути в центрі уваги, емоційна лабільність, схильністю до механізмів витіснення і придушення.

VIII октант. Альтруїстичний (відповідально-великодушний) стиль міжособистісної поведінки.

Відповідальність. При помірних балах (0 – 8 балів) — відповідальний по відношенню до інших, делікатний, м'який, добрий, співчутливий, уміє підбадьорити і заспокоїти, безкорисливий і чуйний.

Великодушність. При вищих балах (9 - 12 балів) — виявляється виражена готовність допомагати оточуючим, підвищене відчуття відповідальності, безкорисливість і готовність пробачити кожного.

Жертовність. При 13 - 16 балах — гіпервідповідальність, підкреслений альтруїзм, зверхобов'язковість, завжди приносить в жертву свої інтереси, прагне допомогти і співчувати всім, нав'язливий в своїй допомозі і дуже активний по відношенню до оточуючих, неадекватно приймає на себе відповідальність за інших.

Кількісні показники по кожному з октантів — від 0 до 16 — відкладаються на відповідній номеру октанта ординаті. На рівні, відповідному одержаним балам по кожному октанту, проводиться дуга. Відокремлена дугою внутрішня частина октанта заштриховується.

Після того, як відмічені всі одержані при обстеженні результати і заштрихована внутрішня, центральна частина круга психограми до рівня, обкресленого дугами, виходить якась подібність «віяла». Максимально заштриховані октанти (тобто ті, по яких бали виявилися високими) відповідають переважаючому стилю міжособистісної поведінки. Характеристики, що не виходять за межі 8 балів, властиві гармонійним особам.

Показники, що перевищують 8 балів (до 12), свідчать про акцентуацію властивостей, що виявляються даним октантом. Бали, що досягають рівня 14–16, свідчать про виражені труднощі соціальної адаптації. Низькі показники по всіх октантах (0–3 бали) можуть бути результатом скритності і невідвертості випробовуваного. Якщо в психграмі немає октантів, заштрихованих вище 4-х балів, то дані сумнівні в плані їх достовірності: випробовуваний не захотів оцінити себе відверто.

Перші чотири типи міжособових відносин — I, II, III і IV — характеризуються переважанням неконформних тенденцій, з них III, IV — схильністю до диз'юнктивних

(конфліктних) проявів, а I і II — незалежністю думки, завзятістю у відстоюванні власної точки зору, тенденцією до лідерства і домінування. Інші чотири октанти — V, VI, VII і VIII — виявляють собою протилежну картину: підкорення, невпевненість в собі і конформність (V і VI), схильність до компромісів, конгруентність і відповідальність в контактах з оточуючими (VII і VIII).

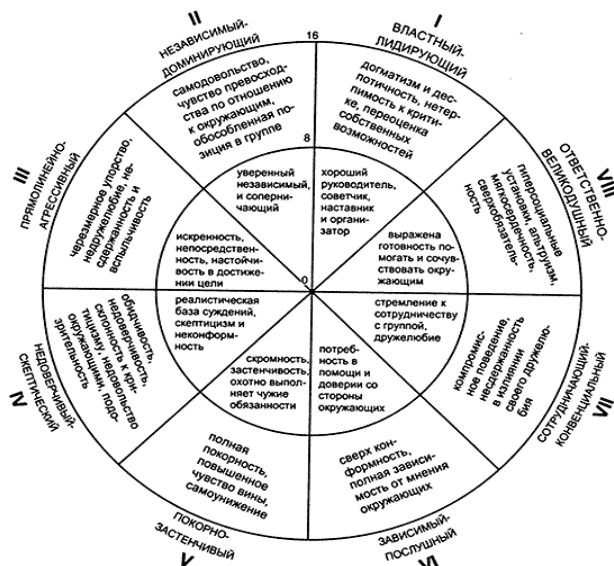
Тест не має прямого підстрахування, що підвищує надійність результатів у вигляді шкал достовірності, як, наприклад, шкали брехні, корекції і надійності в тесті СМІЛ (MMPI). Тому опора на кількісні показники вельми відносна, і інтерпретація даних ДМО більшою мірою повинна орієнтуватися на переважання одних показників над іншими і у меншій мірі — на абсолютні величини. Проте зіставлення восьми октантів тесту, кожний з яких виявляє певний стиль міжособистісної поведінки, з системою координат, що відображає структуру індивідуально-особової типології, показало достовірність їх зв'язаності ($r = 0,73$).

Приведені нижче формули дозволяють обчислити

індекс лідерства (вектор Л): $L = I - V + 0,7(II + VIII - VI + IV)$ і

індекс доброзичливості (вектор Д): $D = VII - III + 0,7(VIII + VII - IV + II)$.

Результат, що відхиляється від одиниці як убик (+), так і (-), виявляє переважаючі тенденції. Проте застосування формул обідняє інтерпретацію окремого дослідження. Наш досвід показує, що вони більш інформативні при узагальненні даних чисельних досліджень.

ТЕСТ СЕНСОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ (авт. Д.А.Леонтьев)

(Колмогорова Л.С. Диагностика психологической культуры школьников: Практическое пособие для школьных психологов. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2002)

Інструкція

Вам будуть запропоновані пари протилежних тверджень. Ваше завдання - вибрати одне з двох тверджень, яке, на вашу думку більше відповідає дійсності, і відмітити одну з цифр 1, 2, 3 залежно від того, наскільки Ви упевнені у виборі (чи 0, якщо обидва твердження, на Ваш погляд, однаково вірні).

1. Зазвичай мені дуже нудно..	3	2	1	0	1	2	3	1. Зазвичай я повний енергії.
-------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	-------------------------------

2. Життя здається мені таким, що завжди хвилює і захоплюючою.	3 2 1 0 1 2 3	2. Життя здається мені абсолютно спокійним і рутинним.
3. У житті я не маю певної мети і намірів	3 2 1 0 1 2 3	3. У житті я маю дуже ясні цілі і наміри.
4. Моє життя представляється мені украй безглуздим і безцільним.	3 2 1 0 1 2 3	4. Моє життя представляється мені цілком осмисленим і таким, що має мету.
5. Кожний день здається мені завжди новим і не схожим на інші.	3 2 1 0 1 2 3	5. Щодня здається мені абсолютно схожим на усі інші.
6. Коли я піду на пенсію, я займуся цікавими речами, якими завжди мріяв зайнятися	3 2 1 0 1 2 3	6. Коли я піду на пенсію, я постараюся не обтяжувати себе ніякими турботами.
7. Моє життя склалося саме так, як я мріяв.	3 2 1 0 1 2 3	7. Моє життя склалося зовсім не так, як я мріяв.
8. Я не добився успіхів в здійсненні своїх життєвих планів	3 2 1 0 1 2 3	8. Я здійснив багато що з того, що було мною заплановано в житті.
9. Моє життя порожнє і нецікаве	3 2 1 0 1 2 3	9. Моє життя наповнене цікавими справами.
10. Якби мені довелося зараз підводити підсумок мого життя, то я б сказав, що вона була цілком осмисленою.	3 2 1 0 1 2 3	10. Якби мені довелося сьогодні підводити підсумок мого життя, то я б сказав, що вона не мала сенсу.
11. Якби я міг вибирати, то я б побудував своє життя абсолютно інакше	3 2 1 0 1 2 3	11. Якби я міг вибирати, то я б прожив життя ще раз так само, як живу зараз.
12. Коли я дивлюся на світ, що оточує мене, він часто приводить мене в розгубленість і занепокоєння.	3 2 1 0 1 2 3	12. Коли я дивлюся на світ, що оточує мене, він зовсім не викликає у мене занепокоєння і розгубленості.
13. Я людина дуже обов'язкова.	3 2 1 0 1 2 3	13. Я людина зовсім не обов'язкова.
14. Я вважаю, що людина має можливість здійснити свій життєвий вибір по своєму бажанню.	3 2 1 0 1 2 3	14. Я вважаю, що людина позбавлена можливості вибирати із-за впливу природних здібностей і обставин.
15. Я ясно можу назвати себе цілеспрямованою людиною.	3 2 1 0 1 2 3	15. Я не можу назвати себе цілеспрямованою людиною.
16. У житті я ще не знайшов свого покликання і ясних цілей	3 2 1 0 1 2 3	16. У житті я знайшов своє покликання і цілі.
17. Мої життєві погляди ще не визначилися	3 2 1 0 1 2 3	17. Мої життєві погляди цілком визначилися.
18. Я вважаю, що мені вдалося знайти покликання і цікаві цілі в житті.	3 2 1 0 1 2 3	18. Я навряд чи здатний знайти покликання і цікаві цілі в житті.
19. Моє життя в моїх руках і я сам управляю нею.	3 2 1 0 1 2 3	19. Моє життя не підвладне мені і воно управляється зовнішніми обставинами.

20. Мої повсякденні справи приносять мені задоволення і задоволення.	3 2 1 0 1 2 3	20. Мої повсякденні справи приносять мені суцільні неприємності.
--	---------------	--

Протокол результатів психодіагностики за методикою «Тест сенсожиттєвих орієнтацій»

Мета: діагностики особової зрілості старшокласника.

Дата проведення _____

З ким проводилась _____ -

Загальна кількість обстежених осіб _____

№	П.І старшокласника	Субшкали свідомості життя						примітка
		цілі	процес	результат	Локус контролю - Я	Локус контролю життя	Загальний показник	

Висновки

Психолог

Бланк відповідей до тесту СЕНСОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ

П.І.Б. учня _____ Клас _____ Дата _____

Інструкція

Вам будуть запропоновані пари протилежних тверджень. Ваше завдання - вибрати одне з двох тверджень, яке, на вашу думку більше відповідає дійсності, і відмітити одну з цифр 1, 2, 3 залежно від того, наскільки Ви упевнені у виборі (чи 0, якщо обидва твердження, на Ваш погляд, однаково вірні).

1. Зазвичай мені дуже нудно..	3 2 1 0 1 2 3	1. Зазвичай я повний енергії.
2. Життя здається мені таким, що завжди хвилює і захоплюючою.	3 2 1 0 1 2 3	2. Життя здається мені абсолютно спокійним і рутинним.
3. У житті я не маю певної мети і намірів	3 2 1 0 1 2 3	3. У житті я маю дуже ясні цілі і наміри.
4. Мое життя представляється мені украй безглуздим і безцільним.	3 2 1 0 1 2 3	4. Мое життя представляється мені цілком осмисленим і таким, що має мету.
5. Кожний день здається мені	3 2 1 0 1 2 3	5. Щодня здається мені

завжди новим і не схожим на інші.		абсолютно схожим на усі інші.
6. Коли я піду на пенсію, я займуся цікавими речами, якими завжди мріяв зайнятися	3 2 1 0 1 2 3	6. Коли я піду на пенсію, я постараюся не обтяжувати себе ніякими турботами.
7. Моє життя склалося саме так, як я мріяв.	3 2 1 0 1 2 3	7. Моє життя склалося зовсім не так, як я мріяв.
8. Я не добився успіхів в здійсненні своїх життєвих планів	3 2 1 0 1 2 3	8. Я здійснив багато що з того, що було мною заплановано в житті.
9. Моє життя порожнє і нецікаве	3 2 1 0 1 2 3	9. Моє життя наповнене цікавими справами.
10. Якби мені довелося зараз підводити підсумок мого життя, то я б сказав, що вона була цілком осмисленою.	3 2 1 0 1 2 3	10. Якби мені довелося сьогодні підводити підсумок мого життя, то я б сказав, що вона не мала сенсу.
11. Якби я міг вибирати, то я б побудував своє життя абсолютно інакше	3 2 1 0 1 2 3	11. Якби я міг вибирати, то я б прожив життя ще раз так само, як живу зараз.
12. Коли я дивлюся на світ, що оточує мене, він часто приводить мене в розгубленість і занепокоєння.	3 2 1 0 1 2 3	12. Коли я дивлюся на світ, що оточує мене, він зовсім не викликає у мене занепокоєння і розгубленості.
13. Я людина дуже обов'язкова.	3 2 1 0 1 2 3	13. Я людина зовсім не обов'язкова.
14. Я вважаю, що людина має можливість здійснити свій життєвий вибір по своєму бажанню.	3 2 1 0 1 2 3	14. Я вважаю, що людина позбавлена можливості вибирати із-за впливу природних здібностей і обставин.
15. Я ясно можу назвати себе цілеспрямованою людиною.	3 2 1 0 1 2 3	15. Я не можу назвати себе цілеспрямованою людиною.
16. У житті я ще не знайшов свого покликання і ясних цілей	3 2 1 0 1 2 3	16. У житті я знайшов своє покликання і цілі.
17. Мої життєві погляди ще не визначилися	3 2 1 0 1 2 3	17. Мої життєві погляди цілком визначилися.
18. Я вважаю, що мені вдалося знайти покликання і цікаві цілі в житті.	3 2 1 0 1 2 3	18. Я навряд чи здатний знайти покликання і цікаві цілі в житті.
19. Моє життя в моїх руках і я сам управляю нею.	3 2 1 0 1 2 3	19. Моє життя не підвладне мені і воно управляється зовнішніми обставинами.
20. Мої повсякденні справи приносять мені задоволення і задоволення.	3 2 1 0 1 2 3	20. Мої повсякденні справи приносять мені суцільні неприємності.

КЛЮЧ

Обробка результатів тесту сенсожиттєвих орієнтацій

Обробка зводиться до підсумовування числових значень для усіх 20 питань і перекладу сумарного балу в стандартні значення (відсотки).

1. Перевести відмічені випробовуваним позиції на симетричній шкалі 3 2 1 0 1 2 3 в оцінки за висхідною або низхідною асиметричною шкалою за наступним правилом:
 У висхідну шкалу 1 2 3 4 5 6 7 переводяться пункти 1, 3, 4, 8, 9, 11, 12, 16, 17.
 У низхідну шкалу 7 6 5 4 3 2 1 переводяться пункти 2, 5, 6, 7, 10, 13, 14, 15, 18, 19, 20.

2. Підсумувати бали асиметричних шкал, що відповідають позиціям, відміченим випробовуваним.

Ключ.

Тест сенсожиттєвих орієнтацій включає разом із загальним показником свідомості життя також 5 субшкал, що відбивають три конкретні сенсожиттєві орієнтації і два аспекти локусу контролю.

Загальний показник свідомості життя (СЖ) - усі 20 пунктів тесту.

Субшкала 1. (Цілі) - п. 3, 4, 10, 16, 17, 18.

Субшкала 2. (Процес) - п. 1, 2, 4, 5, 7, 9.

Субшкала 3. (Результат) - п. 8, 9, 10, 12, 20.

Субшкала 4. (Локус контролю - Я) - п. 1, 15, 16, 19.

Субшкала 5. (Локус контролю - життя) - п. 7, 10, 11, 14, 18, 19.

Норми, необхідні для оцінки результатів (середні значення і стандартні відхилення, отримані окремо для чоловіків і жінок від 18 до 29 років)

Шкала	Чоловіки		Жінки	
	Середнє значення	Стандартне відхилення	Середнє значення	Стандартне відхилення
1. Мета в житті	32,90	5,92	29,38	6,24
2. Процес життя	31,09	4,44	28,80	6,14
3. Результат	25,46	4,30	23,30	4,95
4. Локус контролю – Я	21,13	3,85	18,58	4,30
5. Локус контролю - життя	30,14	5,80	28,70	6,10
Загальний показник СЖ	103,10	15,03	95,76	16,54

Інтерпретація субшкал.

Цілі в житті. Бали за цією шкалою характеризують наявність або відсутність в житті випробовуваного цілей, які надають життя свідомість, спрямованість і тимчасову перспективу. Низькі бали за цією шкалою, навіть при загальному високому рівні СЖ, будуть властиві людині, що живе сьогоднішнім або вчорашнім днем. Високі бали за цією шкалою можуть характеризувати не лише цілеспрямовану людину, але і прожектера, плани якого не мають реальної опори в сьогоденні і не підкріплюються особистою відповідальністю за їх реалізацію. Ці два випадки нескладно розрізнити, враховуючи показники по інших шкалах

Процес життя, або інтерес і емоційна насиченість життя. Зміст цієї шкали співпадає з відомою теорією про те, що єдиний сенс життя полягає в тому, щоб жити. Цей показник говорить про те, чи сприймає випробовуваний сам процес свого життя як цікавий, емоційно насичений і наповнений сенсом. Високі бали за цією шкалою і низькі по інших характеризуватимуть гедоніста, що живе сьогоднішнім днем. Низькі бали за цією шкалою - ознака незадоволення своїм життям в сьогоденні; при цьому, проте, їй можуть надавати повноцінний сенс спогаду про минуле або націленість в майбутнє.

Результативність життя, або задоволеність самореалізацією. Бали за цією шкалою відбивають оцінку пройденого відрізка життя, відчуття того, наскільки продуктивна і осмислена була прожита її частина. Високі бали за цією шкалою і низькі по інших характеризуватимуть людину, яка доживає своє життя, у якого усе у минулому, але минуле здатне надати сенс залишку життя. Низькі бали - незадоволення прожитою частиною життя.

Локус контролю - Я (Я - хазяїн життя). Високі бали відповідають уявленню про себе як про сильну особу, що має достатню свободу вибору, щоб побудувати своє життя відповідно до своїх цілей і уявлень про її сенс. Низькі бали - невіра у свої сили контролювати події власного життя.

Локус контролю - життя або керованість життя. При високих балах - переконання в тому, що людині дано контролювати своє життя, вільно приймати рішення і утілювати їх в життя. Низькі бали - фаталізм, переконаність в тому, що життя людини непідвладне свідомому контролю, що свобода вибору ілюзорна, і безглуздо що-небудь загадувати на майбутнє.

АНКЕТА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ (Розроблена Л.А.Морозовою)

П.І.Б. учня _____ Клас _____ Дата _____

Шановний випускник!

Ви стоїте на порозі самостійного життя. Вам необхідно приймати рішення про вибір своєї справи, справи до душі і здібностям.

Дайте відповідь, будь ласка, на питання Анкети. Ця інформація послужить вивченню професійних переваг молоді.

1. Яку професію Ви для себе обираєте ?

_____

Якщо не вибрали , то переходимо одразу до останнього питання.

2. Що притягає Вас у вибраній професії? (Відмітити не більше 3-х позицій).

- а) престижність в суспільстві;
- б) зарплата;
- в) можливість працювати неповний день;
- г) можливість зробити кар'єру;
- д) можливість розвинути свої здібності;
- е) інтелектуальний характер професії;
- ж) можливість керувати іншими;
- з) творчий характер професії;
- и) можливість спілкування з людьми;
- к) складність професії;
- л) щось інше _____

назвіть

3. Що Ви знаєте про свою майбутню професію?

- а) предмет, зміст і умови праці;
- б) професійно важливі якості;
- в) де можна отримати цю професію;
- г) затребуваність цієї професії на ринку праці;
- д) мало що знаю.

4. Назвіть учбовий заклад, в якому Ви збираєтеся продовжити освіту:

5. Які іспити Вам треба буде здавати? _____

6. Як Ви готуєтеся до вступу в учбовий заклад? (Виділіть не більше 3-х позицій):

- а) вивчаєте свої індивідуальні особливості;
- б) цікавитесь вимогами, які пред'являє професія до людини;
- в) вивчаєте свої особисті утруднення, їх причини;
- г) знайомитеся з учбовими закладами і правилами прийому (Дні відкритих дверей);

- д) читаєте додаткову літературу по предметах, займаєтеся самоосвітою;
- е) переглядаєте довідники для тих, що вступають до Вузів і середніх спеціальних учбових закладів;
- ж) займаєтеся з викладачами поза школою або відвідуєте підготовчі курси

7. З яких джерел, від кого Ви отримувате інформацію про майбутню професію?

- а) батьки;
- б) родичі;
- в) учителі, уроки в школі;
- г) друзі, знайомі;
- д) телебачення, кіно, радіо;
- е) книги, журнали, газети;
- ж) інше, що саме? _____ назвіть

8. Що Ви робитимете, якщо Вам не вдасться поступити в передбачуваний навчальний заклад? _____

На наступне питання відповідають тільки ті, хто не вибрав професію!

9. Якщо Ви ще не вибрали професію, то чому?

- а) погано знаю світ професій;
- б) погано знаю свої можливості;
- в) не можу вибрати з декількох варіантів;
- г) не знаю, як вибирати.

Спасибі за відповіді!

Протокол результатів анкетування професійного самовизначення (модифікація Л.О.Морозової)

Мета: вивчення професійних пріоритетів молоді

Дата проведення _____

З ким проводилась _____ -

Загальна кількість обстежених осіб _____

Інструкція. Старшокласникам пропонується дати відповіді на запитання анкети. Інформація анкети направлена на вивчення професійних пріоритетів молоді.

№	П.І старшокласника	Сформованість ОПП		Не сформованість ОПП	
		Чисельні дані	% дані	Чисельні дані	% дані

Висновки

Психолог

Обробка результатів анкети професійного самовизначення

Анкета оцінює наявність або відсутність у випускника особистого професійного плану (ОПП) і його якісні характеристики.

ОПП вважається сформованим, якщо старшокласник називає конкретну професію (чи область діяльності) і учбовий заклад, в якому її можна отримати (про це свідчать відповіді на питання 1, 4). Додатковий позитивний показник - якщо учень обізнаний про іспити в цьому учбовому закладі (питання 5).

Про усвідомленість вибору говорять відповіді на питання 3.

У питанні 2 перераховані мотиви професійного вибору.

Про те, які кроки робить старшокласник для досягнення своєї мети, свідчать відповіді на питання 6.

Питання 8 показує, чи є у випускника запасний варіант, наскільки ретельно продумана ним професійна стратегія.

Нарешті, по відповідях на 7 питань в цілому по класу або школі можна зробити висновки про того, хто зіграв найбільшу роль в професійному самовизначенні випускників і яке місце в цьому займає школа.

Якщо учень досі не вибрав професію, то в 9 питанні міститься підказка психологові, чому так сталося.

Методика «Живий дім» Н. Кедрова (модифікація О. Тарариної)

Мета: діагностувати суб'єктивне сприйняття психологічного простору сімейних відносин.

Обладнання: аркуш паперу А4, простий олівець, ручка.

Інструкція:

На аркуші паперу написати в колонку імена 7-8 людей, які впливають на ваше життя (родичі, друзі). Поруч намалювати сільський будинок, у якого обов'язково мають бути фундамент, стіни, вікна, дах, горище, димар, дрери, поріг. Далі надати кожній частині будинку ім'я конкретної людини.

Інтерпретація:

Фундамент – позитивне значення: основна матеріальна й духовна опора сім'ї, той, на кому все тримається; негативне значення: людина, на яку всі тиснуть.

Стіни – людина, яка відповідає за емоційний стан сім'ї та автора малюнка безпосередньо.

Вікна – майбутнє, люди від яких родина чогось чекає, на когось покладає надії (в нормі – діти).

Дах – людина в родині, яка жаліє й оберігає автора малюнка, створює відчуття безпеки.

Горище – символізує секретні взаємини, а також бажання автора мати з цією людиною довірливіші відносини, горище також може означати людину, з якою в автора зіпсувалися відносини, які розвивались у минулому, а наразі призупинилися.

Димар – людина, від якої автор малюнка отримує або хотів би отримати особливу опіку, підтримку.

Двери – інформаційний портал; той, хто вчив будувати відносини зі світом.

Поріг – людина, з якою автор малюнка хотів би спілкуватися в майбутньому

Висновки:

Методика дає можливість за короткий час визначити роль для автора малюнка кожного члена сім'ї.